

ŞAHRZA AĞAYEV

**MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARIN
QURASDIRMA İŞLƏRİNİN TƏŞKİLİ
METODİKASI**

(Metodik vəsait)

“Nəsir” nəşriyyatı
Bakı 2005

Azərbaycan Müəllimlər İnstitutunun Elmi Şurasının 22 yanvar 2005-ci il tarixli iclasının 1 sayılı protokoluna əsasən çapa məsləhət görülmüşdür.

Elmi redaktor: *prof. Mircafər Həsənov*

Rəyçilər:

A. Həsənov, ped.elm.doktoru prof.

K. Kərimov, psix.elm.doktoru prof.

R. Hüseynzadə, ped.elm.namizədi, dosent

S. Məmmədli, Xətai rayon təhsil şöbəsinin metodisti

Sahrza Oğul oğlu Ağayev-ped. elm. namizədi, dosent

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların quraşdırma işlərinin təşkili metodikası

“Nasir” nəşriyyatı 2005, 80 səh.

Vəsait-məktəbəqədər yaşlı uşaqların əl-əməyi üzrə quraşdırma qabiliyyətlərini formalaşdırmaq, onların əqli və fiziki imkanlarını inkişaf etdirmək üçün mühüm didaktik əhəmiyyət daşıyaraq, bağça tərbiyəçiləri, gənc valideynlər və bu sahədə təhsil alan tələbələr üçün nəzərdə tutulmuşdur.

43060100200

A

087-2004

© “Nasir” nəşriyyatı

GİRİŞ

Uşağın əməli fəaliyyətini düzgün istiqamətləndirmək məqsədilə oyuna olan marağını azaltmadan onlarda əməklə məşğul olmaq tələbatını quraşdırma işləri ilə formalaşdırmağın mühüm əhəmiyyəti vardır. Burada uşaqların əmək tərbiyəsinin qarşısında duran bir çox vəzifələr, yaşlıların əməyinə müsbət münasibət, gücü çatacaq dərəcədə onlara kömək göstərmək səyi, əməyin nəticələrinə maraq, müvafiq vərdişlər qazanmaq, çevik işləmək bacarığına yiyələnmək, qayğıkeşlik, qənaətcilik, alətlərdən istifadə və qorunması səyi, qarşılıqlı münasibətlərin inkişafı pedaqoji tələblər baxımından məqsədyönlü, planlı olaraq həllini tapır.

Məktəbəqədər yaşlı uşağın əməyinin aşağıdakı növləri vardır; - özünəxidmət əməyi, təsərrüfat-məişət əməyi, təbiətdə əmək, əl əməyi.

Digər əmək növlərindən fərqli olaraq əl əməyi uşaqların yaradıcılıq qabiliyyətlərinin inkişafında böyük rol oynayır. Onlarda quraşdırma ilə bağlı bacarıq və vərdişlər praktika-da tətbiq nəticəsində formalaşır. Əl əməyi ilə uşaqlar quraşdırma apararkən sadə texniki qurğular və tikililərlə tanış olur, detallardan istifadə qaydalarının öyrənilməsinə yiyələnir, materialların xassələri haqqında təsəvvürlər qazanırlar. Təlim-tərbiyə proqramının tələblərinə uyğun olaraq məktəbəqədər yaşlı uşaqların fiziki və əqli inkişafını, onların əməli fəaliyyətinin formalaşmasını həyata keçirməkdə başlıca amil olan quraşdırma işlərinə geniş yer ayrılmışdır. Quraşdırma işləri uşaqların meyl və maraqlarına cavab verməklə yanaşı, eyni zamanda onların texniki vərdişlərə məqsədyönlü yiyələnmək, ətraf aləmdə olan əşyaları təhlil etmək, müstəqil fikirlər söyləmək və bir çox mənəvi keyfiyyətlər aşılayır.

Qeyd olunan əhəmiyyətli cəhətlərin hamısı uşaqların gələcəkdə məktəbdə təhsil almağa hazırlıq sərəfəsini artıran

dəyərli təlim məşğələləridir. Bu vəsait məhz məktəbəqədər yaşlı uşaqların hazırlığının quraşdırma işləri əsasında təşkil olunan məşğələlərin köməyi ilə formalaşmasını həyata keçirməyə yardımçı olacaqdır.

Quraşdırmanın təşkili formaları mövzunun məzmununa görə müxtəlifdir. Burada uşaq müxtəlif növ materiallardan (kağız, karton, təbiət materialları və s.) istifadə edib quraşdırma apararkən, nümunəyə, hər hansı mövzuya, fikrə və tələblərə görə öz işini qurur.

Vəsaitdə uşaqların yaş xüsusiyyətləri nəzərə alınaraq müxtəlif qruplarda eyni mövzu üzrə quraşdırma məşğələləri daxil edilmiş və onun metodik cəhətdən təşkili qaydaları sərhədlənmişdir.

§ 1. QURAŞDIRMA İŞLƏRİ VƏ ONUN MAHİYYƏTİ

Quraşdırma əvvəlcədən düşünülmüş, müəyyənləşdirilmiş məmulatın (məhsulun, əşyanın) hazırlanmasına, tamamlanmasına yönəldilmiş əməli fəaliyyətdir. Uşaqlar üçün quraşdırma işləri ilk növbədə onların maraqları ilə şərtlənir. Onlar tikinti ilə bağlı müxtəlif qurmalar aparmaq, oyuncaqlar hazırlamağa daha çox həvəs göstərirlər.

Aparılan müsahidələr və təcrübələr sübut edir ki, uşaqların aqli inkişafında quraşdırma işlərinin rolu əvəzsizdir. Bu zaman uşaqda əşyanın xarici əlamətlərini fərqləndirməyi (formasını, ölçüsünü, qurulması və s.), idrakı və əməli fəaliyyəti, təhlil və tərkib aparmaq bacarığı inkişaf edir. Quraşdırma fəaliyyəti zamanı uşaqlarda ətraf aləmdə olan əşyalar haqqında ümumləşmiş təsəvvürlər formalaşır. Əşyalarda ümumi və xüsusi əlamətlərin olduğu qənaətinə gələn uşaqlar evlər, körpülər, nəqliyyat və başqa məmulatlar quraşdırarkən həmin cəhətlərə daim istinad edirlər. Əşyaların ayrı-ayrı hissələrindən ibarət olduğunu dərk edirlər.

Yəni binalarda: özül, divarlar, pəncərə, qapı, dam; maşınlarda; mühərrik təkər, kabina və s. olduğunu müəyyənləşdirirlər. Onlar quraşdırma apararkən hissələrinin bir-birindən formaları, həcmi, ölçüləri və işlənməsinə görə fərqləndiyini, binanın - əsas hissələrinin eyni olması qənaətinə gəlirlər. Binanın ölçülərindən asılı olaraq həmin hissələrin sayı, forması və digər parametrlərinin dəyişənliyi uşaqları düşündürür. Quraşdırma anlayışının bu səpgidə təhlili, onun əsil mahiyyətini açmağa, uşaqda aydınlıq yaratmağa kömək edir. Uşaq dərk edir ki, oyuncaq maşınla yük daşıyan maşının əsas hissələrinin sayında ciddi fərq yoxdur.

Uşaqların təlim prosesində qurma və ya oyuncaqların hazırlanmasında yaradıcılıq bacarıqlarının inkişafına yönəl-

dilmiş mühüm tələblərə aşağıdakılar aid edilir:

- müvafiq əməliyyatlar apararkən əşyaların ümumi və xüsusi əlamətlərinin nəzərə alınması;
- işin müəyyən ardıcılıqla həyata keçirilməsi;
- qurulacaq işin bütöv şəkildə təsəvvür edilməsi və planlaşdırılması;
- öz fəaliyyətlərinə nəzarət edilməsi;
- quraşdırma detalların adlarının düzgün ifadə olunması;
- anlayışların (yuxarı, aşağı, sağ, sol, uzun, qısa, enli-ensiz və s.) mənalılarının mənimsənilməsi.

Uşaq bağçalarında quraşdırma işləri əsasən oyun və məşğələlərin imkanları daxilində həyata keçirilir. Təlim-tərbiyənin bu təşkili forması uşaqlarda mehribanlıq, birgə səy göstərmək kimi əxlaqi keyfiyyətlər inkişaf etdirir. Uşaqlar məşğələ zamanı "Bizim bağ" mövzusunda oyuncağın məktəbini hazırlayarkən hamı birlikdə fəaliyyətlərini ümumi işə yönəltməlidirlər. Əvvəlcədən görülmək iş barədə razılığa gəlmək, vəzifə bölgüsü aparmaq, zərurət olanda yardım göstərmək, təkliflər vermək, və s. qarşılıqlı münasibətlər təşkil olunur. Əldəqın təkmilləşməsinə səbəb olan əqli tərbiyə qarşılıqlı əlaqələrin zəminində inkişaf edir.

Əqli və fiziki tərbiyənin vəhdətdə inkişafına müsbət təsir göstərən quraşdırma işlərinin ekskursiyalar əsasında icrasına nail olmaq faydalı nəticələr verir. Uşaqların yaş xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq quraşdırma işlərinin məzmunu sadədən-mürəkkəbə doğru istiqamət almalıdır. Məktəbə hazırlıq dövründə uşaqların quraşdırma işlərindəki fəallığı onlarda öyrənmə bacarığını inkişaf etdirir. Təcrübə göstərir ki, uşaqlar adətən quraşdırmaq istədikləri əşyanın nəticəsini tez görməyə tələsirlər. Tərbiyəçi onlara izah etməlidir ki, burada ən önəmli vəzifə bilik və bacarıqlar qazanmaqdır. Uşaqlar quraşdırmanın təsirləri nəticəsində dərkənnə (dərrəkə) motivləri qazanmaqla yeni psixi keyfiyyət dəyişikliklərinə nail olurlar.

Quraşdırma işləri öz məzmununa görə bir-birindən fərqlənir. Ümumilikdə məktəbəqədər müəssisələrində uşaqlara oyuncaq, tikinti materiallarından, kağızdan, yumşaq kartondan, təbiət materiallarından quraşdırma işləri öyrədilir.

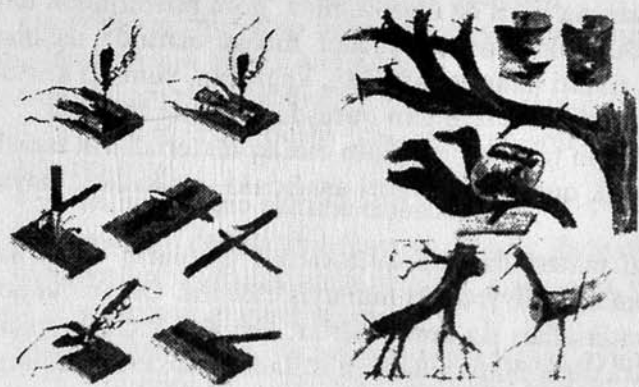
Proqramın tələblərinə uyğun olaraq materiallarla tanışlıq və görülmək quraşdırma işləri aşağıdakı ardıcılıqla həyata keçirilir.

Tikinti materialları ilə quraşdırma uşaqların erkən yaşlarında əməli fəaliyyətində nümayiş etdirilir. Onlar oyuncaq tikinti materialları ilə tanış olurlar. Əvvəlcə kiçik kərpiclər, daha sonra digər materiallardan istifadə etməklə maraqlarına uyğun qurmalar aparırlar.

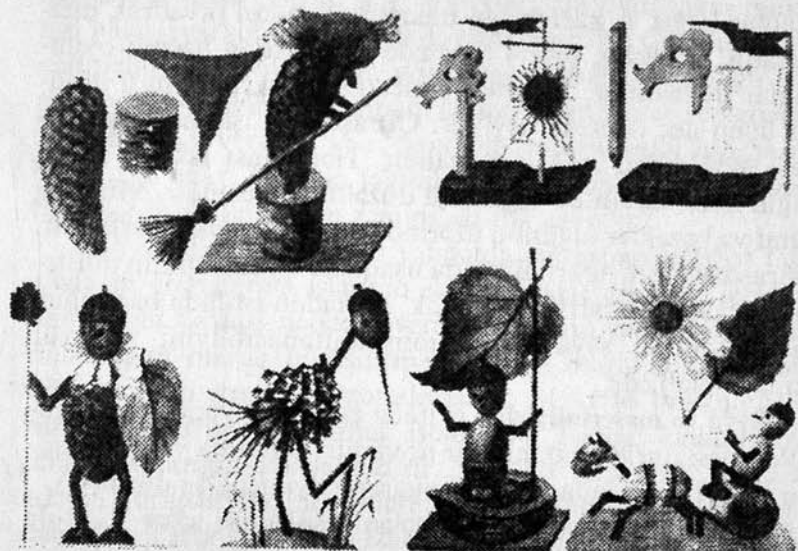
Kağız və əlavə materiallarla quraşdırmalar orta, yuxarı və məktəbəhazırlıq qruplarında geniş tətbiq olunur. İlk əvvəl uşaqlar kağız və kartondan müəyyən həndəsi (kvadrat, düzbucaqlı, üçbucaq, dairə) formada detallardan həcmli oyuncaqlar düzəldirlər. Həcmli-oynuncaqların hazırlanması uşaqlar üçün heç də sadə deyildir. Quraşdırma işlərinin metodi-

kası əvvəlcədən izah olunmalıdır. Hər hansı həcmli oyuncağın ilkin variantda ülgüsünü düzəltmək lazımdır. Müvafiq detal və bəzəkler ülgünün üzərində yerləşdirməklə bərkilidir. Quraşdırmanın aparılmasında uşaqlara oyuncaqların müstəvi üzərində ölçülərini götürmək, qayçıdan istifadə bacarığını mənimsəməsi, əşya hissələrinin mütənəsibliyini təsəvvür etməyi tələb edir.

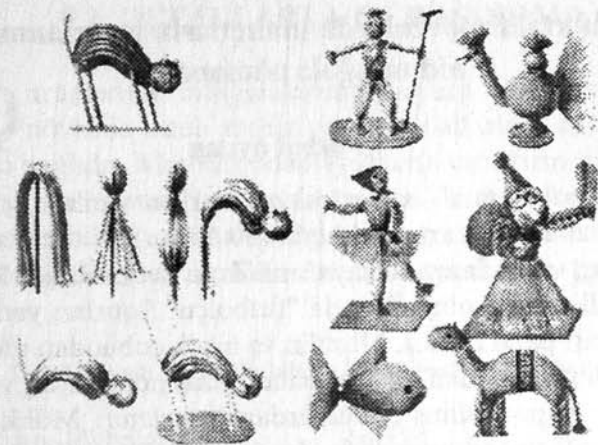
Əşya və materiallardan istifadə etməklə oyuncaqların düzəldilməsi quraşdırmanın bir növüdür. Bununla yanaşı uşaqlar təbiət materiallarından rəngarəng oyuncaqlar düzəltməkdən də zövq alırlar. Məsələn: aşağıdakı şəkil 1,2,3-də olduğu kimi

Şəkil 1

Şəkil 2

Şəkil 3

Təbiət materiallarından quraşdırmalar orta yaş qruplarından başlayaraq həyata keçirilir. Quraşdırmada şabalıd, şam ağacının qozaları, küknar, qızıl ağacın qabığı, budaqları, kəsilmiş ağacların oduncağı, saman, qoza və s.dən istifadə olunur. Qeyd olunan materiallardan hazırlanan oyuncaqlar öz təbiliyinə görə daha çox diqqəti cəlb edir. Təsviri fəaliyyətə əsaslanan quraşdırma uşaqlarda bədii zövqün, yaradıcı fəaliyyətin inkişafına təkan verir.

Uşaqlar təbiət materiallarından istifadə edərək, maraqlı dekorativ applikasiyalar, maketlər hazırlanmasına nail olurlar.

Əl əməyində maketlərin hazırlanması uşaqların qrup halında quraşdırma işinə cəlb edilməsinin səmərəli formasıdır.

İl ərzində uşaqlara - bir neçə maketin hazırlanması üzrə məşğələ tərbiyəsinin iş planına daxil edilir. Maketlərin məzmununa uyğun olaraq qrupda oğlanlarla qızların maraqlarında müxtəliflik diqqəti cəlb edir.

Müxtəlif mövzularda maketlərin hazırlanmasına aid məşğələ nümunələri

Futbol oyunu

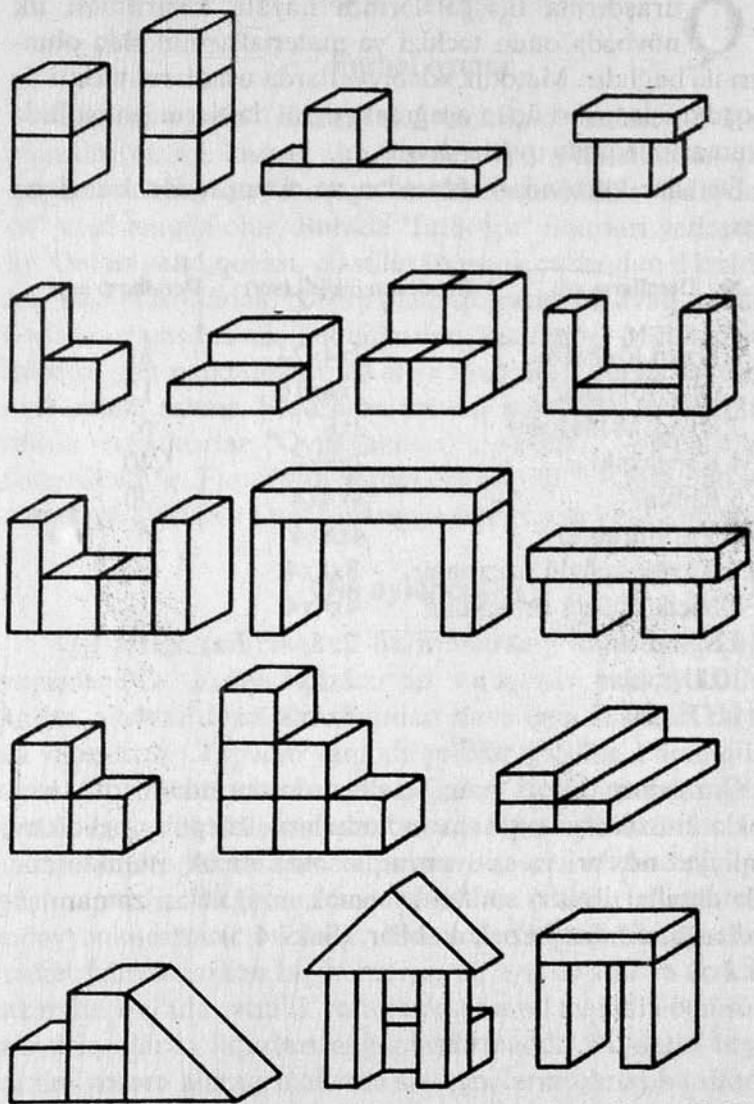
"Futbol oyunu" maketi hazırlanarkən yanları 1,5-2 sm olan düzbucaqlı karton altılıqda (30-50 sm) iki tərəfdən qapı qoyaraq, onlar "meydançaya" möhkəm bərkidilir. "Meydança" yaşıl rəngdə olur. Burada "futbolçu" fiqurları yerləşdirilir. Onları palıd qozası, plastilin və nazik çubuqdan düzəldirlər. Başı plastilindən, bədəni palıd qozasından, ayaq və əlləri bədənə yapışdırılmış çubuqlardan hazırlanır. Möhkəm olmasına görə palıd qozasında əl və ayaq üçün burğu ilə dəşik açıb çubuq salınır. Fiqurların yıxılmaması üçün onları pləs-

§ 2. DETALLARLA QURAŞDIRMA

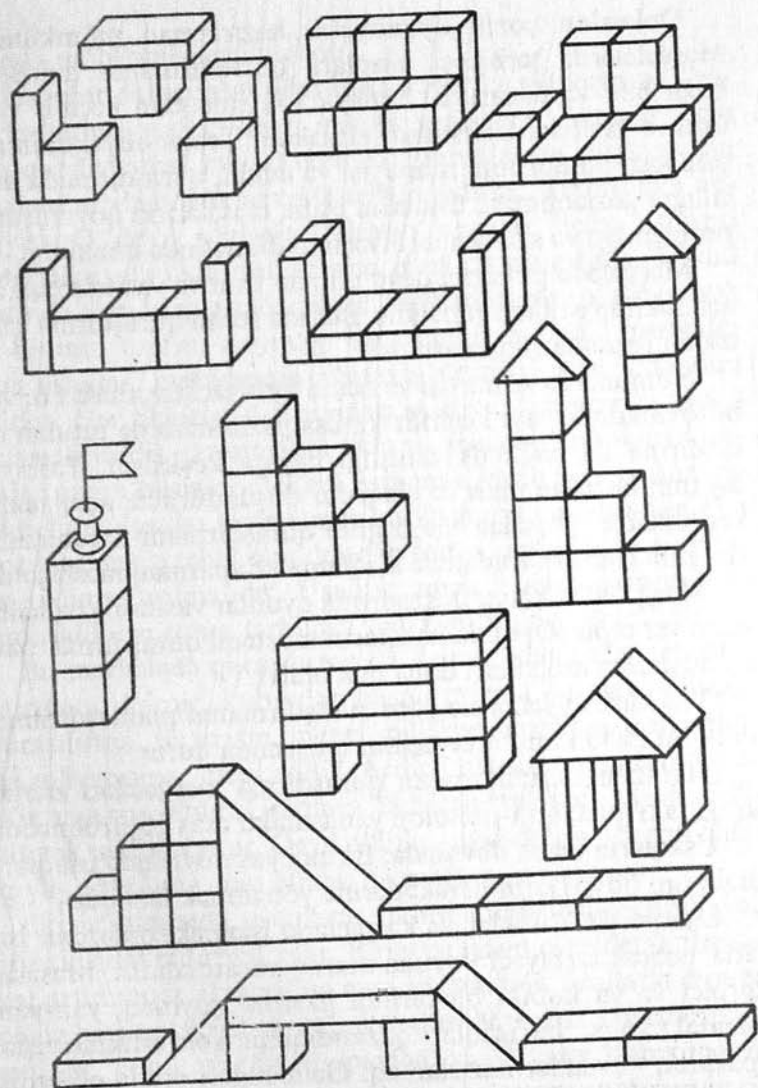
Quraşdırma məşğələlərinin həyata keçirilməsi ilk növbədə onun təchizi və materiallarının əldə olunması ilə bağlıdır. Metodik ədəbiyyatlarda uşaqların tikinti ilə əlaqədar işləmələri üçün aşağıdakı detal dəstlərindən istifadə olunması məqsədə uyğun sayılır.

Detallar kartondan, fanerdən və oduncaqdan hazırlana bilər.

Nö	Detalların adı	Detalların ölçüsü (sm)	Detalların sayı
1.	Uzun lövhələr	2x4x24	8
2.	Qısa lövhələr	2x4x16	12

Şekil 4

Şekil 5

Onlardan çoxlu oyuncaqlar hazırlamaq mümkündür. Məşğələlərdə tərbiyəçi uşaqlara quraşdırmanın tədrisi ilə bağlı bilik və bacarıqlar aşılayarkən sınaqdan keçmiş vacib üsul və vasitələrdən istifadə etməlidir. Təbiət obyektinin müşahidəsi, nümunənin nümayişi və təhlili, quraşdırmada ardıcılığın gözlənilməsi, üsulların izahı, məsələlərin qoyuluşunda problemlər və s. daim tərbiyəçinin diqqətində olmalıdır.

Məşğələdə tərbiyəçi qeyd olunan üsul və vasitələrdən əlaqəli şəkildə istifadə etməlidir. Burada seçim quraşdırma işinin təşkili formalarından asılıdır.

Nümunənin nümayişi və təhlili tərbiyəçi tərəfindən o, vaxt bütövlükdə həyata keçirilir ki, uşaqların nəzərdə tutulan quraşdırma ilə bağlı ilk tanışlığı həyata keçirilsin. Tərbiyəçi əşyanın hazırlanması ilə əlaqədar düşündürücü, açıq suallar verilməlidir. Məsələn: nəyə görə quraşdırmanı öyrənirsiniz? Əşyanın əlamətlərindən də açıqlamalar aparmaq məsləhətdir.

Məşğələdən kənar quraşdırma oyunları vasitəsilə öz həllini daha tez tapır. Oyunda uşaqların müstəqil quraşdırma barədə düşünmə imkanları daha çox olur.

Yaş xüsusiyyətlərinə görə quraşdırmanın planlaşdırılması müvafiq tədbirlər tərbiyəçinin qarşısında durur.

Tikinti materiallarından quraşdırma məşğələləri zamanı aşağıdakı pedaqoji-psixoloji yanaşmalar əsas götürülməlidir.

Uşaqların erkən dövründə: Birinci yaş dövründə uşaqların diqqətini böyüklərin hərəkətlərinə yönəltmək lazımdır.

Uşaqlarda kubiklərin quraşdırılması

larında möhkəmləndirilməlidir.

Uşaqlar ikinci yaş dövründə daha da aktivləşərək, böyük yüklərlə ünsiyyətdə olmaq imkanı genişlənir. Artıq onların nitq qabiliyyətləri inkişaf edir və maraqlarına uyğun olan sahələr barədə böyüklərə müraciətlər edirlər. Tərbiyəçini nümayişlərlə deyil sözlərlə anlayan uşaqlar üçün tikinti materialları ilə ilkin quraşdırma işləri çətin deyildir. Tikinti işində olan kərpic və kubiklərin ölçülərinə görə avırd

bir-birinin üzərinə qoymağı bacarmaqla-müxtəlif qurmalar edən uşaqlar tərbiyəçinin nümayiş etdirdiyi işləri adlandırmağa qabiliyyətə malikdirlər. Hər tikintiyə 4-5 məşğələ ayırmaq lazımdır ki, uşaqlar əməli vərdiş qazanmaqla sadə və nisbətən mürəkkəb qurmalar apara bilsinlər. Tikinti zamanı divarın əyri və düz qurulduğunu uşaqlar təyin etmək bacarığı qazanmalıdırlar. Hər bir tikinti geniş təhlil olunduqdan sonra keyfiyyət və nöqsanlar aydınlaşdırılmalıdır. Uşaqlar əməli işlərinə görə rəğbətəndirildikdən sonra tərbiyəçi yeni tapşırıqları verməlidir.

Bu mərhələdə quraşdırma da iştirak edən detalların sayı artırılaraq kərpic, kubikdən başqa prizma da əlavə olunur. Quraşdırma işində uşaqların maraqlarını daha da artırmaq məqsədilə onların mövzusunə daxil edilir. Ardıcıl olaraq quraşdırma işlərinin sayı soxaldılır. Uşaqlara tədricən stol, stul, kvadrat düzəltmək təklif olunur. Qeyd olunan quraşdırma işlərini onlar iki yaş dövründə icra etmək bacarığına nail olurlar.

İki istiqamətdə uşaqların tikinti quraşdırma qabiliyyət-

uzun vaxt sərf etmək səmərə vermir. Tapşırıqlar tədricən çətinləşdikcə ona uyğun olaraq vaxtı artırmaq lazımdır. İlk əvvəl 3-6 dəq. kifayətdir.

Üçüncü yaş dövründə uşaq əqli və fiziki cəhətdən daha da inkişaf etdiyindən onun dinləmə və dərk etmə bacarığı artır və psixologiyasında dəyişikliklər baş verir. Bu dövrdə uşaqlar nəinki böyüklərlə eyni zamanda bir birilə də sərbəst ünsiyyət yaratmaq imkanında olurlar.

Əvvəlki bilik-bacarıqlar əsasında həyatının üçüncü ilində uşaqları tikinti materialları ilə oyunlar təşkil etmək daha çox cəlb edir. Oyun zamanı işin texniki cəhətlərinə diqqət və maraq artaraq yeni-yeni üsullar, yanaşmalar, ifadələrin qavranması mərhələsi başlayır.

Onlar 4-5 kərpic və ya kubikləri üst-üstə qoymaq, onları stolun üstündə müxtəlif formada (yastı, eninə, hündürlüyə) düzmək, özünə məxsus elementar qurmalarını nümayiş etdirmək, detalları fərqləndirmək və adlandırmaq, fikir söyləmək (kubik, kərpic, böyük-balaca, enli-ensiz, qoy, götür, gətir, düz və s.) bacarıqlara malik olurlar.

Qazanılan ümumi bacarıqları uşaqlar anlayışlarla bağlı təxminən 8-10 oyunda istifadə etməklə (yol enlidir və ya ensizdir, qatar, hasar, qüllə, avtomobil, mebel, ev mövzuları üzrə oyunlar) qazanırlar.

Həyatının dördüncü ilində uşaqların tikinti materialları ilə quraşdırma işləri bir qədər mürəkkəbləşir. Onlar tikinti dəstinin detallarının adlarını, fərqləndirməyi, rənglərini, quraşdırmanı, düzməyi və həm də tərbiyəçinin göstərişi (nümayişi) olmadan maşın yolu, tramvay xətti, qüllə, darvaza, mebel, evcik və s. quraşdırma üzrə bilik və bacarıqlara yiyələnirlər. Tərbiyəçi uşaqlara müəyyən tikilini hazırlamağı öyrətməkdən əvvəl, həmin əşyanı və hissələrini göstərməklə kifayətlənir. Çünki bir yaş dövründə olan uşaqlarda əşyanın hissələri barədə təhlil aparmaq bacarığı proqrama əsasən

öyrədilmişdir.

Yol tikintisi ilə bağlı quraşdırma məşğələsi üzrə oyun həyata keçirilməzdən əvvəl tərbiyəçi gəzinti təşkil etməli. Nəqliyyat və evlər arası yolların xüsusiyyətləri barədə onları məlumatlandıraraq yaradıcı təfəkkür formalaşdırmalıdır ki, uşaqlar yolun estetikasını diqqətdə saxlamaqla quraşdırmada müvafiq rəngdə kərpic seçə bilsinlər.

Məşğələ nümunələri:

Mövzu: - Hasar (bağ üçün)

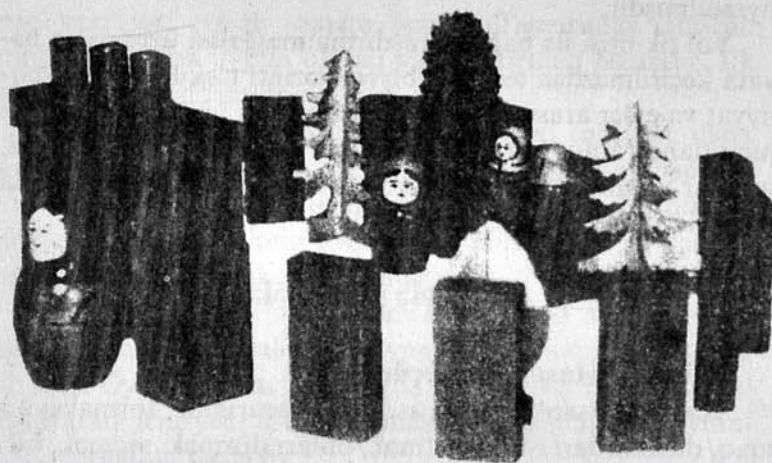
Məqsəd: Uşaqlarda quraşdırma bacarığını formalaşdırmaq, detallardan istifadə etmək, onları düzmək, seçmək, birləşdirmək, fərqləndirmək müəyyən əməli vərdislər qazanmaq qabiliyyətlərini tərbiyə etmək.

Məşğələnin təşkili: Məktəbə hazırlıq qrupun uşaqları tərəfindən balaca dostlarının stolları üstünə 10-12 kərpic, 1-2 taxta, gəlincik, mebel (qutudan, kağızdan və nazik kartondan həmin əşyalar hazırlanır) qoyulur.

İlk əvvəl tərbiyəçi uşaqların diqqətini stolun üstünə qoyulan əşyalara yönəldərək bağ üçün hasar tikməyi tapşırır. Əvvəl tərbiyəçi özü kərpicləri uzununa düzür ki, bağ böyük alınsın.

Bağ hasarı hazır oldandan sonra orada əkiləcək ağaclar bərkidilir, oturmaqlar düzəldilir, gəlinciklər gəzib istirahət edirlər. Tərbiyəçi işi tamamlayaraq uşaqlara indi siz də "tikinti" işinə başlaya bilərsiniz deyərək müraciət edir.

Uşaqlar hasarı tikməyə başlayırlar. Tərbiyəçi kərpiclərin qoyuluşuna nəzarət edir. Hasar kərpicləri uzununa qoymaqla qurulur. Kərpicləri şəkil 6-daki kimi şaquli qoymaqlada işi icra etmək olar.

Mövzu: Gəlincik üçün mebel (stul, stol, divan) hazırlamaq.

Məqsəd: Uşaqlarda tanış əşyalar, onların forması, xüsusiyyətləri, əsas hissələri haqqında təsəvvürləri inkişaf etdirmək. Quraşdırma işində lazım olunan hissələrdən istifadə bacarıqlarını tərbiyə etmək.

Məşğələnin təşkili: Məşğələyə qədər uşaqları gəlincik mebelinin (stul, stol, divan) dəsti ilə tanış etmək və əsas hissələrini müəyyənləşdirmək.

Məşğələdə tərbiyəçi nümunələri (stul, stol, divan) uşaqlara nümayiş etdirməklə başlayır. O, uşaqlara hər bir mebelin (stul) ayrı-ayrılıqda hansı hissələrdən hazırlanması və necə quraşdırılması barədə aydınlıq gətirir. Uşaqlara məlum olmayan cəhətləri tədqiq etdikdən sonra sərbəst olaraq

Mövzu: Gəlincik üçün evcik.

Məqsəd: Uşaqlarda ev anlayışı onun quruluşu, hissələri barədə bilik formalaşdırmaq, işin ardıcılıqla icrasına aid bacarıqlar aşılamaq.

Məşğələnin təşkili: Tərbiyəçi uşaqları gəzintiyə apararaq onların diqqətini evlərin quruluşuna yönəldir. Evlərin divardan, pəncərədən, damdan, qapıdan, döşəmədən ibarət olduğunu xatırladır. Bütövlükdə evin insanın özünə, onun ehtiyacının ödəməsinə xidmət etdiyini uşaqların nəzərinə çatdırır. Əvvəlki quraşdırmalarda istifadə olunan detallardan əlavə olaraq evin damını hazırlamaq üçün prizmalardan istifadə edilir. Tərbiyəçi uşaqlara evciyin quraşdırılmasında lazım gələn detalların sayını xatırladır və nümunə üçün evcik tikir, divar hörür, pəncərə, qapı yerlərini dəqiqləşdirir, prizmalardan istifadə edərək damı formalaşdırır. Daha sonra uşaqlara müstəqil olaraq evcik tikmək tapşırığı verir. Uşaqların təşəbbüskarlığını gücləndirmək üçün işini tez bitirənlərin oyuna dəvət olunacağı bildirilir.

Orta qrup olan uşaqlar həyatının beşinci ilini yaşayırlar. Müşahidələr göstərir ki, həmin yaş dövründə onlar quraşdırmanın bütün növlərindən istifadə etməyi bacarırlar.

Tərbiyəçi uşaqlara əvvəlki illərdə qazandıqları bilik və bacarıqları əsasında tikintilərdə istifadə olunan detalları seçməyi tapşıraraq hər hansı fikrə və mövzuya görə quraşdırmanın aparmasını təklif edir. Uşaqlar əməli fəaliyyətdə müstəqil olaraq işin axıra çatdırılmasına diqqət göstərilir. Quraşdırılan oyuncaqlara məmulatın nə dərəcədə uyğun gəldiyi təhlil edilir və qiymətləndirilir. Bir çox uşaqlarda əşyanın estetik gözəlliyi, detallardan ardıcılıqla istifadə olunması, qarşılıqlı səmimi münasibət və köməklik tərbiyəvi keyfiyyətlər formalaşır. Onların işi təkcə keyfiyyətinə görə yox, fəaliyyətin xarakterinə görə təhlil olunur.

Quraşdırma işlərində uşaqlar detalların sayını müəyyənləşdirmək, onların harada və nə cür birləşdirilməsi barədə

sadə cümlələrlə fikirlərini, rəhbərli şəkildə ifadə etməyə alışdırılmalıdır. Nəticədə uşaqların təfəkkür qabiliyyəti, riyazi düşüncələri, nitq vərdisləri inkişaf edir.

Məşğələ nümunələri:

Mövzu: Gəlincik üçün çarpayı düzəltmək.

Məqsəd: Uşaqlara tikinti zamanı müxtəlif ölçüdə detalları seçmək, işi sona çatdırmaq bacarıqlarını aşılamaq.

Məşğələnin təşkili: Bunun üçün yeddi körpik, hər birindən iki ədəd uzun və qısa plastilin, gəlincik və digər oyuncaqlar lazımdır.

Tərbiyəçi uşaqların diqqətini stolun üstündəki ləvazimatlara yönəldir. Uşaqlara qısa və uzun plastilini müqayisə etmələrini tapşırılır və işin hansı ardıcılıqla görülməyi barədə fikirləri dinlənilir. Hazırlanacaq çarpayının oyuncaqların ölçülərinə (qısa, uzun və s.) uyğun gəlməsi barədə uşaqlar düşünlür. Böyük və kiçik oyuncaqlara uyğun uşaqlar çarpayı hazırlayırlar. Onlar oyuncaqların ölçülərinə müvafiq çarpayının detallarını sayırlar və müqayisə edirlər. Əməli işdə tərbiyəçi uşaqlarla birgə fəaliyyət göstərir - nümunəyə uyğun olaraq istiqamət verir. Tərbiyəçi uşaqlara başa salmalıdır ki, çarpayı hazırlanarkən fikirləşmədən, yəqin etmədən, əməli fəaliyyət göstərməyə tələsmək olmaz. Çarpayı hazır olandan sonra uşaqlar oyuncaqları-çarpayılara qoymaqla oyun nümayiş etdirirlər. (Şəkil 8).

Şəkil 8

Mövzu: Oyuncaq üçün evcik tikmək.

Məqsəd: Hazır detalların köməyi ilə quraşdırma aparmaqla, arxadan, öndən, yuxarıdan evin görünüşünü müəyyənləşdirmək və nümunə əsasında bacarıqla uşaqlarda formalaşdırmaq.

Məşğələnin təşkili: Tərbiyəçi əvvəlcə evcik düzəltmək üçün bütün lazım gələn detalları uşaqların qarşısındakı stollara yerləşdirir. İlk əvvəl məşğələnin tələblərini özü ardıcılıqla yerinə yetirir. Uşaqlar onu diqqətlə müşahidə edirlər. Daha sonra tərbiyəçi uşaqlara müraciət edərək hazırladığı evciyə baxıb tapşırığı yerinə yetirməyi təklif edir. Metodik köməklik üçün tərbiyəçi evciyin quraşdırılması ardıcılığını suallar əsasında uşaqların cavablarından alır.

Məsələn: Gördüyümüz evin divarları varmı? Evin neçə divarı var? Divar nədən düzəldilib? Şolda, sağda, arxada-olan divarların hörgüsündə neçə kərpic var? Evin arxasındakı divara nə qoyulub? (pəncərə). Pəncərənin əhəmiyyəti nədir? (işıq) Evin damı nədən düzəldilib? (prizma). Aparılan qarşılıqlı sorğu sual uşaqları fəallaşdırır. Onların əqli qabiliyyətləri inkişaf edir. Daha sonra divarın və damın müxtəlif rəngdə olmasını da uşaqların nəzərinə çatdırılır. Mövzu ilə əlaqədar uşaqlarda nəzəri bilik yaradılaraq, sərbəst fəaliyyət göstərən evciyin quraşdırılmasına tərbiyəçi tapşırıq verir. Uşaqlar divarları quraşdırarkən tərbiyəçi - nəzarət edir. Kərpiclərin uzununa və yaxud eninə yerləşdirilməsinin zəruri olan məqamlarını onlara başa salır. Yaxşı olar ki, eyni quraşdırmada alınan evciklərin rəngi müxtəlif olsun. Belə amillər işin nəticəsinə olan maraq və yaradıcı təfəkkürün inkişafına təsir göstərir. (Şəkil 9)

Şəkil 9

Mövzu: İki mərtəbəli ev.

Məqsəd: Uşaqlarda çoxmərtəbəli evlər haqqında təsəvvür yaratmaq, nisbətən böyük tikintiləri öyrənmək, onlara uyğun detalları seçmək, dəqiqləşdirmək, quraşdırmaq və tamamlamaq bacarıqları inkişaf etdirmək.

Məşğələnin təşkili. Tərbiyəçi hündür və alcaq evləri mərtəbələrə görə bir-birindən fərqləndirməklə yanaşı, eyni cəhətləri də uşaqların diqqətinə çatdırır. Belə ki, mərtəbələrə asılı olmayaraq bütün evlərin divarları, pəncərə və qapısı, döşəməsi, tavanı və damın olduğu bildirilir. Mövzu üzrə quraşdırma aparılmazdak əvvəl tərbiyəçi gəzintidə, onlara göstərdiyi iki mərtəbəli evləri xatırladır. İlk əvvəl tərbiyəçinin köməkliyi ilə binanın özülü qoyulur. Birinci mərtəbə quraşdırılır. Birinci mərtəbə tamamlandıqdan sonra, ikinci mərtəbə hörülür.

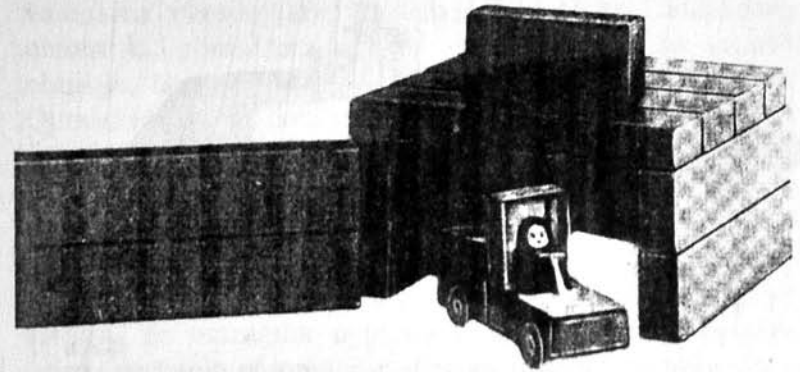
Mövzu: Qaraj

Məqsəd: Uşaqların oyuncaq maşınlarının ölçülərinə uyğun olaraq qaraj quraşdırmaq, öndən, arxadan, yandan, sağdan, soldan anlayışlarından quraşdırma zamanı istifadə etmək bacarığı formalaşdırmaq.

Məşğələnin təşkili: Tərbiyəçi uşaqları ətrafda qarajlar olan əraziyə gəzintiyə çıxardaraq onların diqqətini məşğələnin mövzusunə yönəldərək soruşur. Gördüyümüz bu qarajlar nə üçündür?

Hər bir uşağın fikri dinlənir, dəqiqləşdirilir, düzgün istiqamətlər verilir. Uşaqlar eyni zamanda qarajın forması, onun yan, arxa divarları və darvazası ilə də tanış olurlar. Ailəyə xidmət edən minik maşınları üçün qarajların quraşdırılmasını uşaqlara tərbiyəçi anlatmaqla yanaşı, həm də qeyd edir ki, onu qorumaq və mühafizə etmək vacibdir. Qaraj sanki maşının evidir deyə tərbiyəçi - qarajın əhəmiyyətini uşaqların təsəvvüründə daha da dərinlən mənalandırır.

Məşğələyə başlayan tərbiyəçi uşaqları qaraj quraşdırmaq üçün lazım olan bütün detallarla təchiz etməklə onlara (oyuncaq) maşın verir. Tərbiyəçi sual verir: Maşın işdən sonra harada saxlanılır? Suala uşaqlar bir mənalı olaraq "Qarajda" deyərək cavablandırırlar. Tərbiyəçi nümunə olaraq hazırladığı qarajı uşaqlara göstərir. Divarlar plastilindən hazırlanır. Qısa və uzun plastilindən quraşdırılan qarajda damın formasını, darvazanın ölçüsünü tərbiyəçi uşaqlara göstərərək izah edir. Uşaqlar tərbiyəçinin hazırladığı qaraja uyğun olaraq əməli iş icra edirlər. (Şəkil 10)

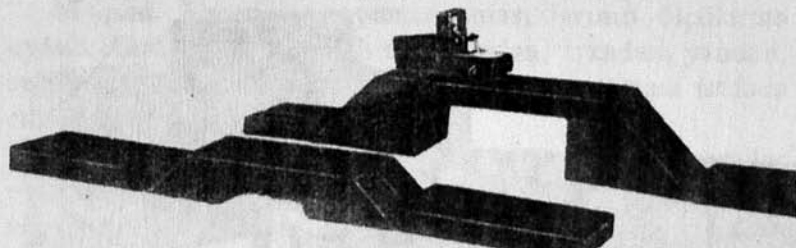

Şəkil 10

Mövzu: Körpü

Məqsəd: Körpü haqqında uşaqların təsəvvürlərini möhkəmləndirmək, onun hissələrini adlandırmaq, nümunəyə baxaraq quraşdırma aparmaq. Uzun və qısa anlayışlarından istifadə etmək.

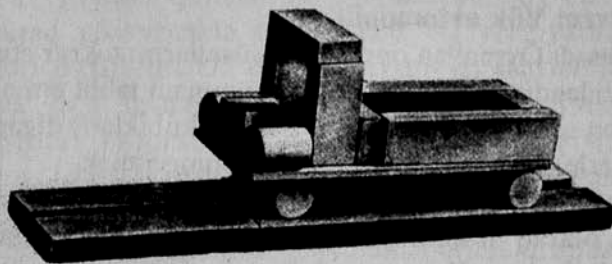
Məşğələnin təşkili: Tərbiyəçi uşaqları gəzinti vaxtı körpülərlə tanış olmağı qarşıya məqsəd qoyur. Körpünün əhəmiyyətini izah edir. Real müşahidələr aparmaq mümkün olmadıqda illüstrativ materialların köməyindən istifadə olunaraq körpüdən nəqliyyatın müxtəlif növlərinin hərəkəti, və s. barədə tanışlıq yaradılır, eyni zamanda onun hissələri, dayaqları, yan tərəfləri, üstü, nəqliyyat yolu və s. barədə aydınlıq gətirilir. İşin isrası üçün stollara qısa və uzun plastilinlər, kərpiclər, kubiklər, körpülər yerləşdirilir. Görüləcək işin mahiyyəti barədə fikir formalaşdırmaq üçün tərbiyəçi suallar verir. Müvafiq cavablar alır. Daha sonra təqdim olunmuş nümunələrə uyğun olaraq körpülərin quraşdırılması ilə uşaqlar məşğul olurlar. Nisbətən mürəkkəb quruluşa malik olan körpünün quraşdırılmasında ayrı-ayrı hissələrin vəzifələri uşaqlardan soruşulur. Lazım gəldikdə köməklik göstərilir. Sonda uşaqların işi təhlil edilir və qiymətləndirilir. (Şəkil 11)

Tərbiyəçi quraşdırma ilə bağlı təqdim olunan yeni detallar və onların xüsusiyyətləri ilə uşaqları tanış edir. Onlara izah olunur ki, gördükləri lövhələr qısa və uzun, dar və enli olmaqla, həm də kvadrat və düzbucaqlı formada olurlar. Quraşdırmada bir detalın digəri ilə əvəz olunması qaydasını uşaqlara aydınlaşdırılır. Əvvəlki kiçik qruplardan fərqli olaraq tərbiyəçi quraşdırmanın müəyyən qədər müstəqilliyinə və orijinallığına üstünlük verildiyini nəzərə almalıdır. Belə

Hazırlanmış nümunə diqqətlə öyrənildikdən sonra tərbiyəçi -onun hissələrinin adlarını soruşmaq üçün suallarla uşaqlara müraciət edir. Burada izah olunur ki, mühərrik kubiklərdən hazırlanacaq. Uşaqların yaradıcı təfəkkürünü öyrənmək üçün onların fikirlərini dinləmək vacibdir. Ola bilsin ki, mühərrikin kubiklərdən yox, silindirdən hazırlanması fikri uşaqlar tərəfindən səslənsin. Yüklü avtomobilinin hazırlanmasında tərbiyəçi uşaqları hamılıqla düşündürməyə nail olmalıdır. Yəqinlik olunduqdan sonra uşaqlar işə başlayırlar.

Tərbiyəçinin ümumi nəzarəti ilə nümunədən istifadə etməklə quraşdırma həyata keçirilir. Sonda tikililər tərbiyəçi tərəfindən yoxlanılır, seçilir, qiymətləndirilir, səhvlər düzəldilir, məsləhətlər verilir.(Şəkil 12)

Şəkil 12

Mövzu: Gəmi:

Məqsəd: Quraşdırma zamanı nitq inkişafı, riyazi anlayışlar, əl əməyi bacarıqları, estetik tərbiyə kimi mühüm mənəvi dəyərlərin aşılması. "Gəmi" mövzusu üzrə məşğələdə yeni detallar- yəni halqa ilə tanış olurlar. Halqanın digər detallarla əvəz edilməsi, tikilini planlaşdırmaq da, ediləcək dəyişikliklər barədə uşaqlara məlumat vermək.

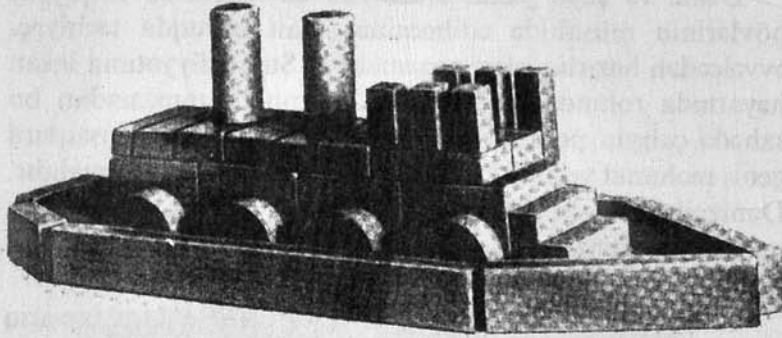
Məşğələnin təşkili: Məşğələnin icrası iki mərhələdən- ona hazırlıqdan və gedişindən ibarətdir. Yaxşı olar ki, tərbiyəçi "katerin" naturadan görünüşü ilə uşaqları tanış etsin. Bu vasitə mümkün olmayanda "kater" oyuncağı, rəsm və ya şəklindən istifadə etməklə onun forması, hissələri, quruluşu, vəzifəsi barədə uşaqlara məlumat verilməlidir.

Dəniz və çaya yaxın ərazilərdə katerlərin su nəqliyyat növlərinin müşahidə edilməsinə şərait olduqda tərbiyəçi, əvvəlcədən hazırlıq işləri aparmalıdır. Su nəqliyyatının insan həyatında rolundan, yüklü və adamların daşınmasından bu sahədə çalışan peşə sahiblərin fədakar əməyindən uşaqlara geniş məlumat verməklə onlarda maraq formalaşdırılmalıdır. Dənizçilərin həyatından bəhs edən nağıllardan, kino materiallarından və s. maraqlı hadisələri söyləmək uşaqlar üçün faydalı olar.

Kater düzəldilməsi haqqında tərbiyəçi uşaqlara tapşırıq verməzdən əvvəl böyük ölçüdə nümunəni və ya şəkli nümayiş etdirir. Ənənəvi olaraq tərbiyəçi uşaqlara müvafiq suallar verməklə onların katerin forması, hissələri, yeni detalların olub-olmaması, illyuminatorun halqadan düzəldilməsi barədə aydınlıq gətirir. Anlayışların uşaqlar üçün çətin olduğunu nəzərə alan tərbiyəçi nümunə üzərində ardıcıl olaraq katerin quruluşunu izah edir.

"Gəminin" böyük və balaca düzəldilməsində uşaqlar tam sərbəstdir. Buna baxmayaraq hər bir katerin quraşdırılmasında göyərte, iti burun, kapitan üçün körpü, kayutlar,

borular olmasını tərbiyəçi uşaqların diqqətinə çatdırır. Eyni zamanda quraşdırmanın hansı ardıcılıqla (gövdə sonra isə arxa tərəf) yerinə yetirildiyi uşaqlara izah edilir və onlardan təkrar soruşulur. İstifadə olunan sözlərin ifadəsi, rəhbərli nitqdə yeri, mənası, mahiyyəti- uşaqlara sadə şəkildə çatdırılmalıdır. Yaxşı olar ki, bu tipli-məşğələlərin hamısında işlədilən sözlərin izahlı lüğətinin tərtib olunmasına tərbiyəçi müvəffəq olsun. Məşğələnin sonunda uşaqlar tikiliyə baxış keçirərək nümunəyə uyğun olaraq hissələrin düzgün olaraq seçilməsi yoxlanılır. İşdə fərqlənənlər rəhbərləndirilir, zəiflik edənlərə isə məsləhətlər verirlər. (Şəkil 13)

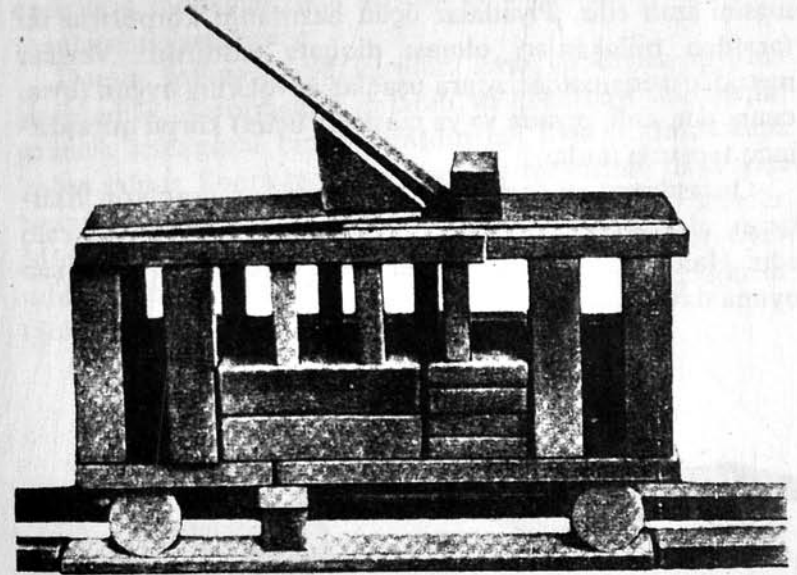
Şəkil 13

Mövzu: Tramvay

Məqsəd: Uşaqlarda müşahidə qabiliyyətlərini, əşya haqqında, onun forma və məzmununun təsəvvürdə canlandırmaq bacarığını inkişaf etdirmək.

Məşğələnin təşkili: Məşğələnin səmərəsini artırmaq, qarşıya qoyulan didaktik məqsədə nail olmaq üçün uşaqlara tramvayın hərəkət yolunun hər hansı dayanacaqdan müşahidə etməyə imkan yaradılır. Bu zaman uşaqlar dayanacaqda olan

insanların tramvaya haradan minmələri və düşmələrini müşahidə etməklə, həm də onun xarici görünüşünü, çoxlu pəncərə olduğunu, sürücünün oturduğu yeri, böyüklərlə bərabər uşaqların bu vasitədən istifadə etmələri müşahidə edərək onlarda maraq doğurur. Tərbiyəçi uşaqlara izah edir ki, tramvayın formasını (uzunluğunu əsas götürərək) nəzərə alaraq hissələrini uzun lövhələrdən qurmaq lazımdır. Uzun və qısa lövhələrdən istifadə edib tramvay quraşdıran uşaqlar öz işlərini sonda nümunə ilə müqayisə edirlər və səhvləri düzəldirlər. İşin nəticəsi tərbiyəçi tərəfindən uşaqların iştirakı ilə təhlil olunur, bacarığı olanlar rəhbərləndirilir. (Şəkil 14)

Şəkil 14

Mövzu: Körpülər

Məqsəd: Uşaqlarda körpü quraşdırılması ilə əlaqədar əvvəlki illərdə qazanmış olduqları bacarıqların möhkəmləndirilməsi, müxtəlif üsul və vasitələrdən istifadə, müstəqil fəaliyyətin inkişaf etdirilməsi.

Məşğələnin təşkili: Kiçik qruplarda uşaqların mövzu üzrə gəzinti keçirmələrinə baxmayaraq, metodiki cəhətdən əhəmiyyət kəsb edən bu addım yenidən təkrar olunmalıdır. Müxtəlif təyinatlı (avtomobil, piyada) körpülərin şəkillərinə baxış keçirməklə də müşahidəni təşkil etmək olar.

Məşğələ keçirilərkən tərbiyəçi uşaqları nümunə ilə tanış edir. Avtomobil və ya piyadalar üçün körpülərin necə tikilməsini izah edir. Piyadalar üçün hazırlanan körpülərin iki tərəfdən pilləkənləri olması diqqətə çatdırılır. Verilən metodik istiqamətdən sonra uşaqlar zövqlərinə uyğun (qısa, uzun, dar, enli, piyada və ya maşınlar üçün) körpü quraşdırmaq tapşırığı alırlar.

Quraşdırma işi tamamlananda tərbiyəçi uşaqların fikirlərini, əl işlərinin yaxşılığı, dayanıqlılığı, estetikliyinə cəlb edir. Hamıda xoş ovqat yaratmaqdan ötrü sonda onları şən oyuna dəvət edir. (Şəkil 15)

Şəkil 15

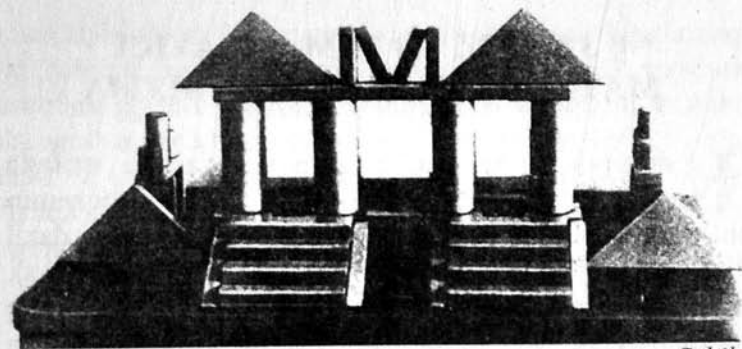
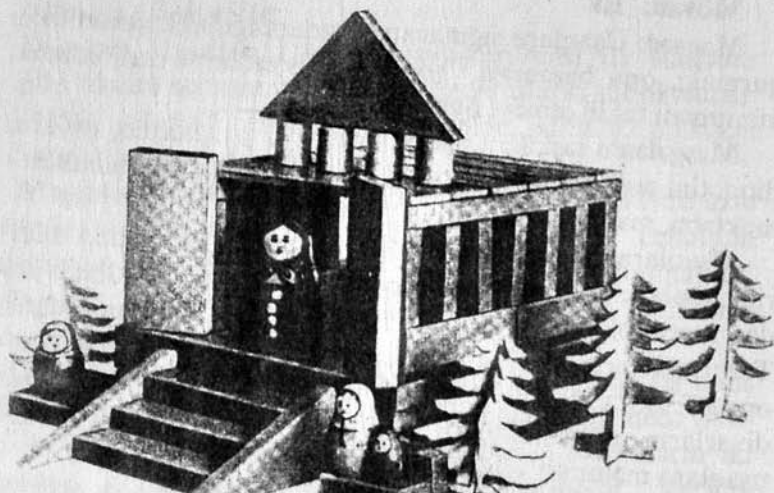
Mövzu: Ev

Məqsəd: Uşaqlara sığınacaq hazırlamağı, mürəkkəb tikili qurmağı, onu bəzəməyi, sosial mahiyyətlərini izah edərək, nümunəni təhlil etməyi öyrətmək.

Məşğələnin təşkili: Uşaqlar gəzintiyə çıxarılaraq, onların diqqətini ətrafdakı böyük və kiçik evlərə, müxtəlif binalara - məktəbə, mağazaya, bağçaya yönəldilir.

Uşaqlara çoxlu pəncərəsi olan qəşəng ev tikəcəkləri bildirilir. Onlar nümunəyə baxaraq, istifadə olunan detalların nədən ibarət olduğunu (kub və böyük lövhə) müəyyən olunur. Tərbiyəçi kərpiclərin, dirəklərin üstünə uzununa qoyulması - ondan sonra damın uzun lövhə ilə qurulması nəticəsində divarların möhkəmliyinin bir-biri ilə əlaqəli olması barədə uşaqlara məlumat verir.

Damın üstünə bəzək vurulur. Evin girəcəyinə artırma əlavə edilir. Tərbiyəçinin nəzarəti və köməkliyi ilə uşaqlar gəlincik üçün gözəl bir ev quraşdırırlar. Evin ətrafında kiçik bağça salınır. Sonra tərbiyəçi uşaqlara bir-birinin tikililərinə baxmağı təklif edir. Yaxşı işlər seçilib, nümayiş etdirilir. Müxtəlif formada alınan evlər barədə uşaqların fikirləri öyrənilir. Orjinal münasibət bildirən uşaqlar rəğbətləndirilir. (Şəkil 16).

Şəkil 17

Mövzu: Şəhərin küçəsi.

Məqsəd: Uşaqların quradırma üzrə əldə etdikləri biliklərindən yaradıcılıqla istifadə etməyə yönəltmək, kollektiv fəaliyyətə alışdırmaq.

Küçələrin tərtibatı, onun əhəmiyyəti barədə onlarda təşəvvürün formalaşdırılması.

Məşğələnin təşkili: Gözəli-zamanı tərbiyəçi müxtəlif binalara (magaza, məktəb, yaşayış evi, və s.) uşaqların diqqətini cəlb edir, onların xarici görkəmini açıqlayır. Küçələrdən keçən, avtobus, trolleybus, digər nəqliyyat vasitələrini və piyadaların hərəkəti, onun forması, tərtibatı geniş şəkildə uşaqlar tərəfindən maraqla müşahidə olunur.

Tərbiyəçi uşaqları 4-5 nəfər olmaqla qruplaşdıraraq, küçənin qurulması üçün lazım olan bütün detallarla onları təchiz edib, sərbəst fikirləşməyə, əməli iş görməyə dəvət edir. Küçənin ətrafında yaşıllığın, ağacların, bayrağın olması, nəqliyyatın müxtəlif növlərinin hərəkəti əks etdirən görüntülərin yaradılması təklifi əsas götürülərək uşaqlar ilk öncə qeyd olunanları hazırlayırlar. Daha sonra küçədə müşahidə apararkən gördüklərini xatırlayaraq işlərini daha da zənginləşdirirlər. Tərbiyəçi 2-3 uşağın görəcəyi işlər barədə fikirlərini dinləyir, onların məntiqi, rəhbərli danışığını dəyərləndirir. Küçənin ətrafında qurulmuş binaların yerləşdirilməsinə maraqla yanaşan

§ 3 KAĞIZ VƏ TAMAMLAYICI MATERİALLARLA QURAŞDIRMA

Kağızdan və tamamlayıcı materiallardan istifadə edərək uşaqların quraşdırma işləri proqramın tələblərinə uyğun olaraq, məzmununa aşağıdakılar daxil edilmişdir. Kağızı bərabər hissələrinə görə ($1/4$; $2/4$ və s.), tərbiyəçinin çekdiyi xəttə uyğun qatlamaq, ülgü hazırlamaq və ondan oyuncaqlar düzəltmək və s. bu kimi məsələlərin didaktik həlli qarşıya qoyulur. Uşaqlar təkcə nümunələr əsasında deyil, eyni zamanda, sərbəst olaraq tanış quraşdırma üsullarından istifadə edə bilərlər.

Oyuncaqlar əsasən qalın, rəngli, ağ və rəsm kağızlarından, nazik kartonlardan istifadə olunaraq hazırlanır.

Əşyalar hazırlanarkən tərbiyəçi uşaqlara ilk növbədə ülgü ilə işləməyi öyrətməlidir. Ülgüdə oyuncağın əsas və əlavə hissələrini tapmaq, hazır oyuncağı təhlil etməklə, onun detallarını yerləşdirməyi və yapışdırmağı, qatlama xəttini yaxşı hamarlamağı (çubuqla, yonulmamış karandaşla və s.) uşaqlar mənimsəməlidirlər. Oyuncaq hazırlanarkən işin ardıcılıqla yerinə yetirilməsi təmin olunmalıdır.

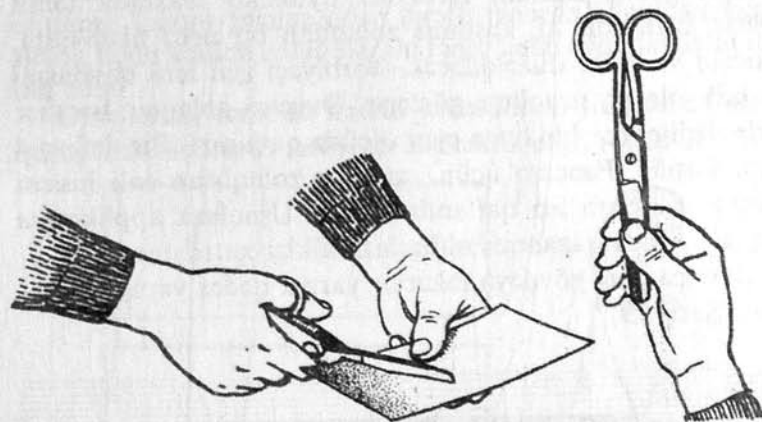
Məşğələ nümunələri

Mövzu: Rəsm üçün albom hazırlamaq.

Məqsəd: Uşaqlarda düzbucaqlı vərəqi bərabər ölçüdə qatlamaq bacarığını aşılamaq, bədii, estetik zövqlərini inkişaf etdirmək, işdə səliqəli olmağı tərbiyə etmək.

Məşğələnin təşkili: Tərbiyəçi əvvəlcədən nümunə albomu hazırlayıb uşaqların müşahidəsinə təqdim edir. Daha sonra

rəsm üçün albom hazırlayacaqlar. O, ağ vərəqləri qatlamaqla iki bərabər hissəyə bölmək və üst-üstə düşmək qaydasını uşaqlara göstərir. Albom hazırlanarkən vərəqlərin üz qabığı ilə bərabər ölçüdə olmasına nail olmaq vərəqlərin rənglənməsi və s. üzrə uşaqların müstəqil fəaliyyəti təmin olunur. Asudə vaxtlarda uşaqlar albomlarda rəsmlər çəkmələri məqsədəuyğundur.

Şəkil 18

Şəkil 18-də göstərilən qaydaya uyğun olaraq tərbiyəçi kağız məmulatını kəsib və qayçıdan istifadə edərkən, uşaqların diqqətini texniki təhlükəsizliyin gözlənilməsinə cəlb etməlidir.

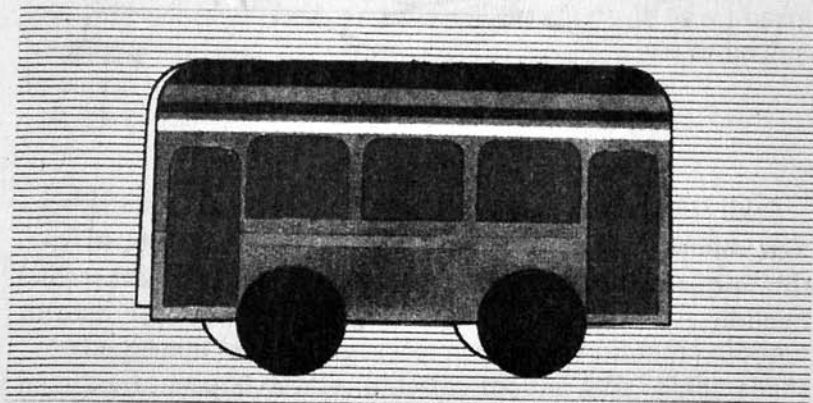
Mövzu: Avtobus

Məqsəd: Uşaqlarda kağızı bərabər (4 yerə) hissələrə bölmək qabiliyyətini inkişaf etdirmək, eyni, oxşar fiqurlar hazırlayıb oyuncaqlar quraşdırmaq.

Məşğələnin təşkili: Tərbiyəçi nümunəni hazırlamamışdan əvvəl oyuncaq üçün lazım olan bütün detalları (tərəflərin ölçüləri -12 sm. kvadrat, 2x8 sm. düzbucaqlı pəncərə, qapılar üçün 3 sm kvadrat, təkərlərə 2,5x10 sm. zolaq) hazırlanır.

İşin gedişi zamanı tərbiyəçi oyuncaq əsasında təhlil aparır, izah edir ki, kəsilmiş zolaqdan bir neçə hissə-qapı, pəncərə və təkər düzəldiləcək. Tərbiyəçi işin icra qaydasını praktik olaraq uşaqlara göstərir. Əvvəlcə zolaqlar bərabər yerləşdirilir, hər bir hissə eyni ölçüdə qatlanır. Bir dəfəyə 4 təkər kəsilir. Pəncərə üçün əvvəlcə zolaqların enli hissəsi dairələnir, sonra isə qatlanıb kəsilir. Uşaqlara applikasiya məşğələlərində qazanmış olduqları bilklər xatırlanır.

Oyuncaqda gövdəyə təkərlər yarıya qədər yapışdırılmalıdır. (Şəkil 19)

Şəkil 19

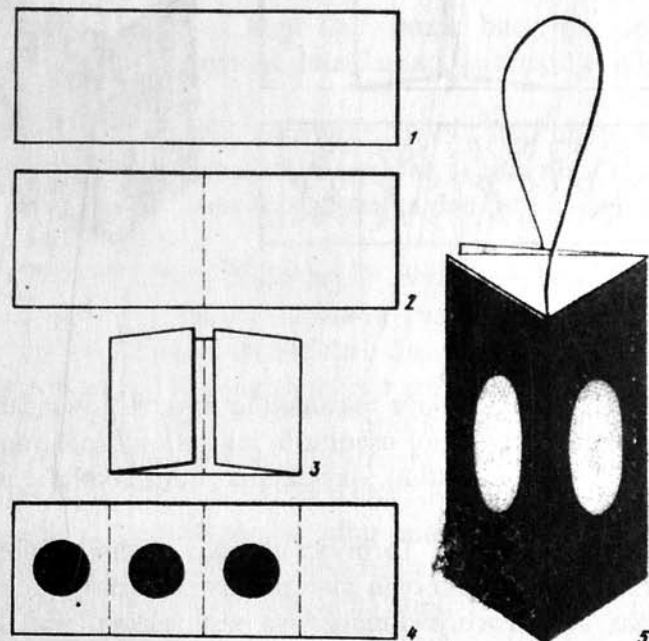
Mövzu: Üçtərəfli fənər.

Məqsəd: Uşaqlara ülgü üzrə hissələrin yapışdırılmasını öyrətmək, onların təfəkkür qabiliyyətlərini inkişaf etdirmək.

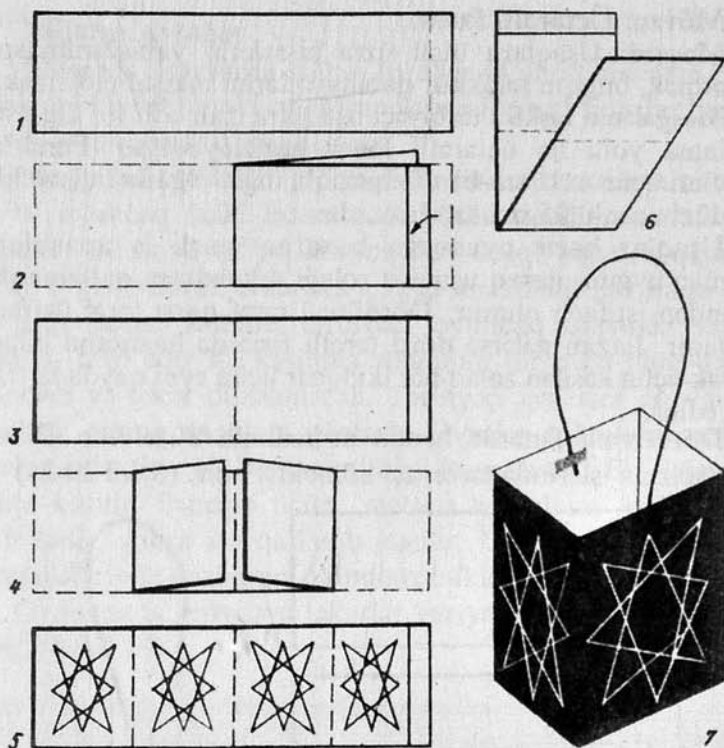
Məşğələnin təşkili: tərbiyəçi uşaqlara izah edir ki, ülgü və qatlama yolu ilə üçtərəfli fənər hazırlayacağıq. Fənərin tərəfləri üçün 4x16 sm-lik düzbucaqlı, digər ülgüdə 2x8 sm.lik iki düzbucaqlı, 15 sm. sap lazımdır.

Uşaqlar hazır oyuncağa baxaraq əməli iş aparırlar. Ülgüyə uyğun olaraq uşaqlar zolağı 4 kvadrata qatlamaqla üçündən istifadə olunur. Dördüncü tərəf qarşı tərəf üstünə qatlanır. Lazım gələrsə dörd tərəfli fənərdə hazırlana bilər. Bəzək üçün kəsilən zolaq hər iki fənər üçün eyni qaydada tətbiq edilir.

Dördtərəfli fənərdə həmin ardıcılıqla düzəldilir. Əlavə quraşdırma işlərində tərbiyəçi köməklik edir. (Şəkil 20-21)

Şəkil 20

Şəkil 21

Mövzu: Qutucuq

Məqsəd: Hazır ülgüyə əsaslanaraq müxtəlif oyuncaqların hazırlanması bacarığını uşaqlarda inkişaf etdirmək, onlarda qarşılıqlı kömək, dostluq, qayğıkeşlik münasibətləri tərbiyələndirmək.

Məşğələnin təşkili: Tərbiyəçi uşaqları əməli işə istiqamətləndirmək üçün lazım olan materialların hazırlanmasına onları cəlb edir. Tərbiyəçi məşğələyə başlayarkən tərəfi 10 sm olan ağ kağızdan daxili qutucuq (kvadrat), tərəfi 11 sm

qutucuğun qapağı rəngli kağızdan kvadrat, dairələr hazırlanır.

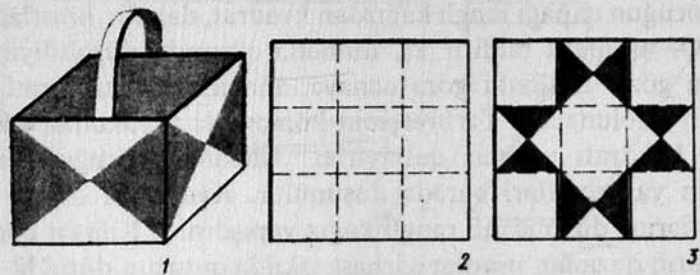
O, uşaqlara bildirir ki, nümunə əsasında düzəltdiyimiz qutu gözəl tərtibata görə nənəyə, anaya, bacı və qaradaşa hədiyyə olunacaq. Tərbiyəçinin köməyi ilə əvvəlcədən kəsilmiş kvadratı uşaqlar qatlayırlar. Alınan qutucuğun dibi, onun yan tərəfləri barədə düşünülür. Kvadratın dibinə və tərəflərinə düzbucaqlı rəngli kağız yapışdırılır. Kifayət qədər bacarıq qazanan uşaqlar sərbəst şəkildə qutucuq düzəldib və rəngli kağızla bəzəyirlər. Elə şərait yaradılmalıdır ki, uşaqlar valideynlərini sevindirmək üçün düzəltdirmiş olduqları bəzəkli qutucuğu hədiyyə edə bilsinlər.

Mövzu: Səbət

Məqsəd: Uşaqların ülgü ilə işləmək bacarığını inkişaf etdirmək, müxtəlif əşyalar hazırlamaq, müstəqil fəaliyyətə alışdırmaq.

Məşğələnin təşkili: Tərbiyəçi lazım olan materiallar, kənarlarından 4 sm aralı xətlənmiş tərəfi 12 sm olan kvadrat, gül üçün 0,5x15 sm olan zolaq, bəzəklərdən ötrü kiçik həndəsi fiqurlar hazırlanır.

İşin gedişi zamanı uşaqlar ilk əvvəl hazırlanmış səbətə baxış keçirir və ayrı-ayrı hissələrin kvadratdan olan dibini, yan tərəfini, ülgünü öyrənirlər. Uşaqlar öz ülgüləri ilə hissələri nişanlayırlar. Tərbiyəçi işin ardıcılığında əvvəl bəzəyin yapışdırılmasından başlayır. Sonra kəsmək və qutunun tərəflərini yapışdırmaq əməliyyatlarını aparır. Alınan qutunun nəyə oxşadığı (düzbucaq, kuba) soruşulur. Qutunun səbət olması üçün ona qulp qoyulmasının vacibliyi vurğulanır. Qutuya qulp hazırlanır və yapışdırılır. Səbət alınır. Uşaqlar səbətin bəzəyinə, onun səliqəsinə diqqət edərək müqayisə edirlər. (Şəkil 22)

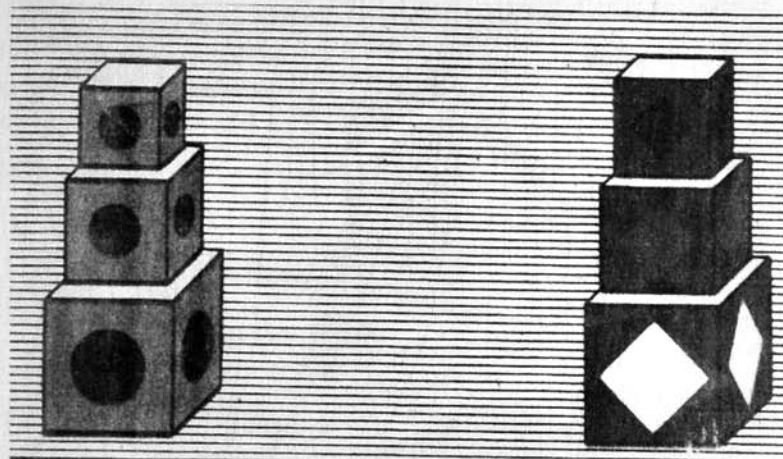
Şəkil 22

Mövzu: Piramida

Məqsəd: Uşaqları müxtəlif ölçülü qutular hazırlamaq bacarığına yiyələnmək, yeni oyuncaqlar düzəltmək, qarşılıqlı köməkliklər göstərmək ruhunda tərbiyələndirmək.

Məşğələnin təşkili: Tərbiyəçi əvvəlcədən aşağıdakı sayda və ölçüdə materialları hazırlayır. Tərəfləri 9;12;15 sm olan 3 rəngli kvadrat. Kvadratların ölçülərindən 3,4,5 sm aralı qatlamaq üçün xətlər çəkilir. Üç rəngdə, diametrləri 1,2,3 sm olmaqla 12 dairəcik hazırlanır

Tərbiyəçi nümunə oyuncağı uşaqlara göstərərək onun

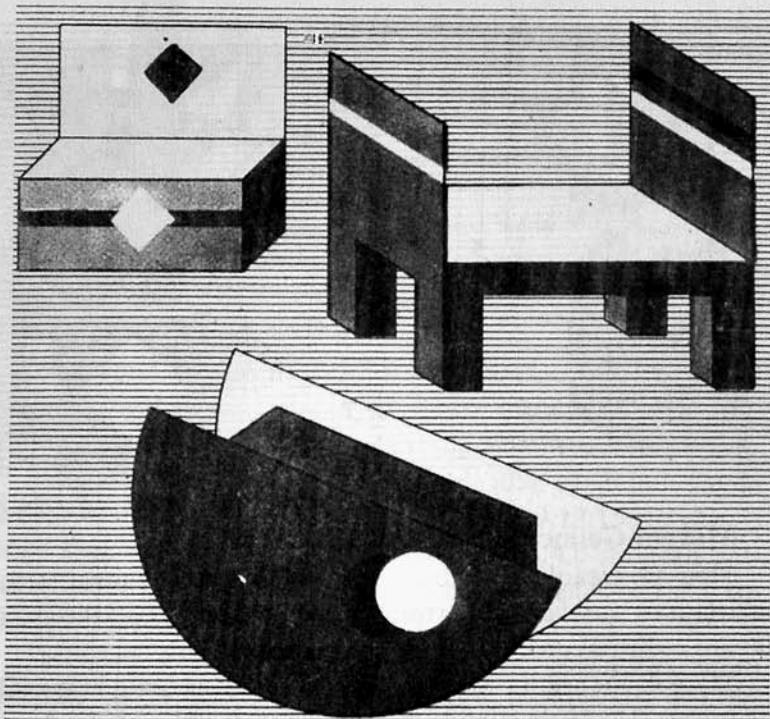

Şəkil 23

Mövzu: Gəlincik üçün divan.

Məqsəd: Uşaqlara düzbucaqlı qutudan yeni oyuncaqların hazırlaması qaydasını öyrətmək, ülgü ilə işlərin aparılmasını davam etdirmək. Məişət məmulatları ilə tanışlıq.

Məşğələnin təşkili: Məmulatçı uşaqları

Şəkil 24

Məktəbə hazırlıq qrupunda uşaqların həyatının yeddinci ilində onlar işə dəqiqliklə yanaşmaq bacarıqlarını qiymətləndirmək, materialları seçmək qabiliyyəti və bir çox intellektual keyfiyyətlərlə fərqlənirlər.

Bu baxımdan onların apardıqları quraşdırma işləri öz məzmununa, məqsəd və vəzifələrinə görə əvvəlki qruplardan keyfiyyətinə görə üstünlük təşkil edir. Həmin yaş dövründə uşaqlar quraşdırmanın əsasən şərtilə, şəkillə, illüstrasiya və çertyojla icra edirlər. Nümunə kimi oyuncaq və ya kağızdan düzəldilmiş obyektədən istifadə olunur. Yeni məzmun daşıyan quraşdırmalar zamanı tərbiyəçi uşaqlara izahat verir.

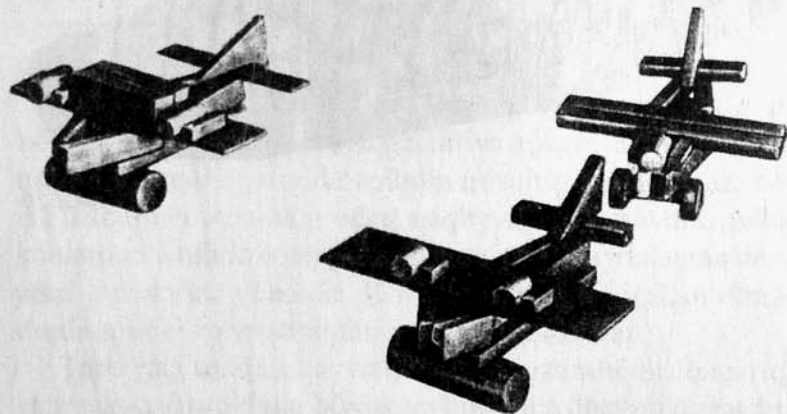
Məşğələ nümunələri

Mövzü Təyyarə

Məqsəd: Uşaqlara təyyarənin hissələrini seçməyi, detallardan qarşılıqlı şəkildə istifadə etməklə quraşdırma bacarığı aşılamaq.

Məşğələnin təşkili: Məşğələyə hazırlıq məqsədi ilə uşaqların diqqəti təyyarənin şəklinə yönəldilir.

Şəkil əsasında uşaqlar təyyarənin hissələrini müəyyənləşdirirlər (gövda, qanad, mühərrik, quyruq və s). Tərbiyəçi təyyarələrin işləndiyi yerləri (yük, sənişin və hərbi təyyarələr) barədə uşaqlara məlumat verir. Daha sonra onlara aydınlaşdırılır ki, bütün növ təyyarələr eyni əsas hissələrdən ibarətdir. Ümumi məlumat verilərək tərbiyəçi uşaqlara nümunəyə baxmaqla təyyarə, düzəldilməsi tapşırır verir. Hər hissə üçün detalları paylayır. Quraşdırma yekunlaşdırılarkən təhlil aparılır. Fərqlənən əl işi nümunə güşəsində qoyulur. (Şəkil 25)

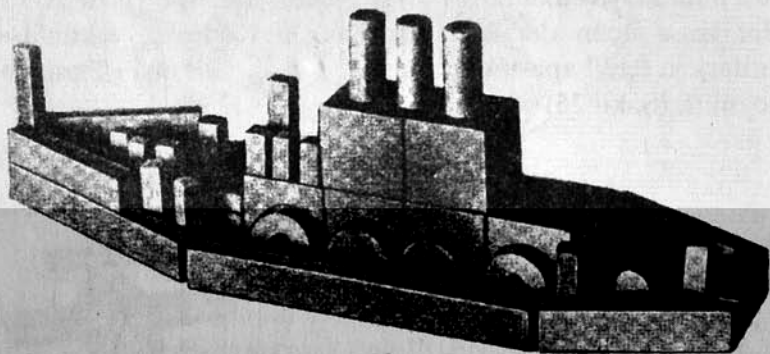
Şəkil 25

Mövzu: Gəmi.

Məqsəd: Cəmi oyuncağı əsasında uşaqları məlumatlandırmaq. Onun hissələrinin düzəldilməsi, qaydasını, vəzifələrini izah etmək.

Məşğələnin təşkili: Müxtəlif formalı, ölçülü gəmilərin şəkilləri ilə uşaqları tanış etməklə tərbiyəçi onlara sərnəşin, yük və hərbi məqsədli olmaları barədə məlumat verir.

İzahatdan sonra uşaqlar şəkil təsvir olunan gəminin hansı növ olduğunu müəyyən edirlər. Nümunəyə müvafiq olaraq təqdim olunan detallardan istifadə edib gəmi quraşdırmağı təklif edilir. Uşaqların marağına səbəb olan bu məşğələni ayrı-ayrı gəmilərin (yük, hərbi, sərnəşin) quraşdırılması mövzusu üzrə davam etdirmək olar. (Şəkil 26)

Şəkil 26

Mövzu: Yük nəqliyyatı

Məqsəd: Uşaqlarda yük nəqliyyatı haqqında təsəvvür formalaşdırmaq, onların quruluşu, hərəkəti barədə bilik vermək.

Məşğələnin təşkili: Uşaqlar gəzintiye aparılarkən, onların diqqəti şəhərdə (kənddə) yük nəqliyyatına yönəldilir və onun hərəkət sürəti və formalarına baxış təşkil edilir. Nitqin inkişafı ilə əlaqədar olaraq nəqliyyat növləri haqqında uşaqlarla söhbət aparılır, fikirləri dinlənilir. Tərbiyəçi hazırladığı nümunənin quruluşunu, hər bir detalın vəzifəsini uşaqların diqqətinə çatdırır. Kifayət qədər məlumatlanan uşaqlar əməli işə başlayırlar. Tərbiyəçi qrup üzrə quraşdırılan modellərə baxış keçirir və müvafiq suallarla uşaqların cavablarını dinləyib qiymətləndirir. Uşaqlar yük nəqliyyatları onların növləri və fərqli cəhətlərindən danışaraq münasibət bildirirlər

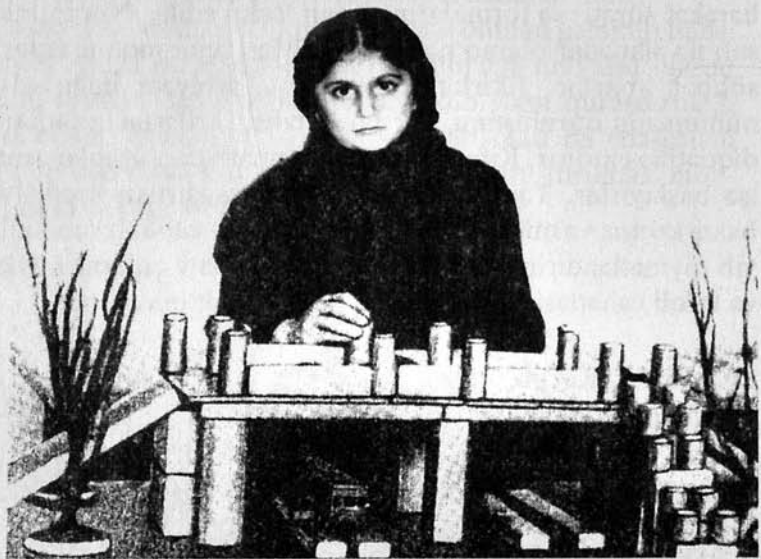
Mövzu: Körpü

Məqsəd: Uşaqların tikinti bacarıqları və biliklərini artırmaq quraşdırdıqları işləri barədə bir-birlərinə məlumat vermək, köməklik göstərmək qabiliyyətlərini formalaşdırmaq.

Məşğələnin təşkili: Tərbiyəçi uşaqları yaxınlıqda olan körpü ilə tanış etmək üçün gəzintiye aparır. Müsahidə zamanı onların diqqətini körpünün quruluşuna, üzərində hər iki istiqamətdə hərəkət edən nəqliyyatlara, müvafiq pilləkənlərdən istifadə edən piyadaların keçid qaydalarına necə əməl etmələrinə yönəldir. Körpü ilə tanışlığa imkan olmadıqda model və ya səkildən istifadə etmək olar.

Tərbiyəçi uşaqlara əvvəlki illərdə qazandıqları bacarıqlara əsaslanaraq daha böyük və hündür körpünü quraşdırmağı təklif edir. Hansı ki, altından gəmilər keçib hərəkət edə bilirlər. Körpünün üstü maşına görə hündürlüyü isə

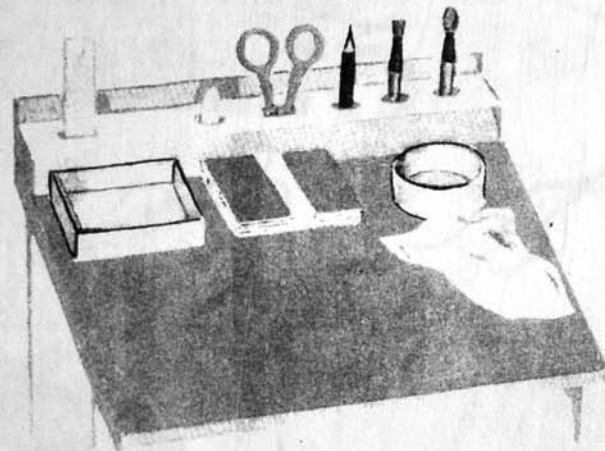
gəminin ölçüləri nəzərə alınaraq müəyyənləşdirilir. Hazırlanan oyuncaq, maşın və gəmi körpüyə yaxınlaşdırılaraq hərəkətə gətirilir. Körpünün eni və hündürlüyü barədə təhlil aparılır. (Şəkil 27)

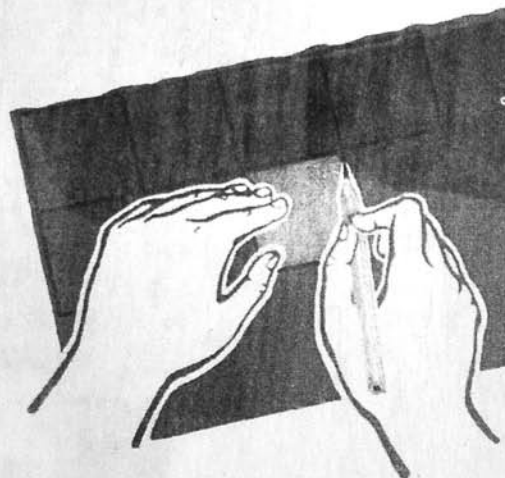
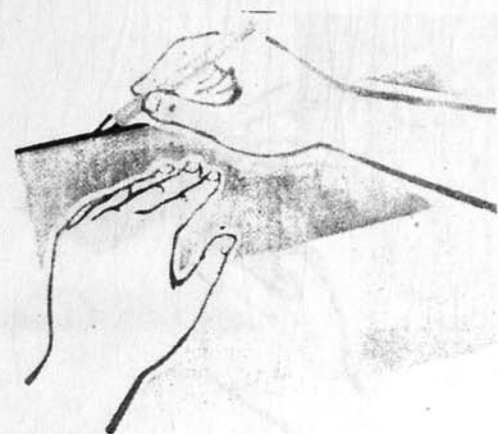
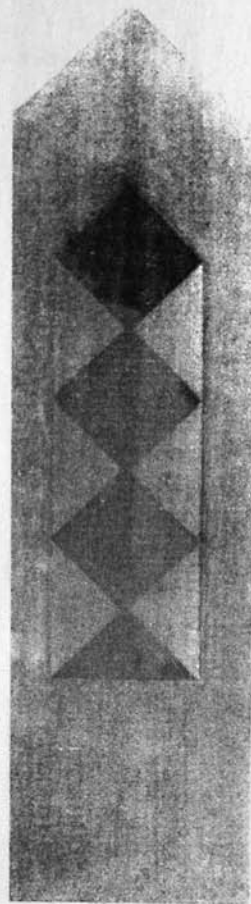
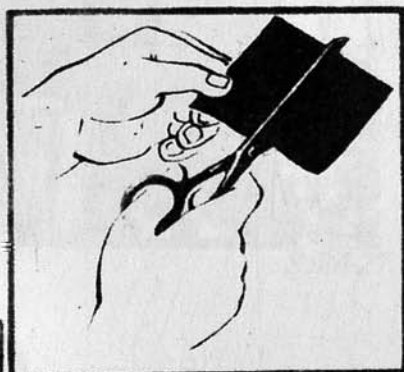
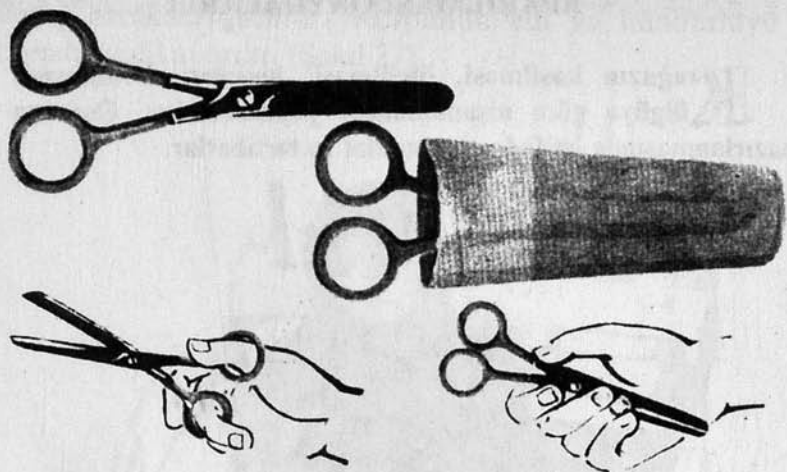

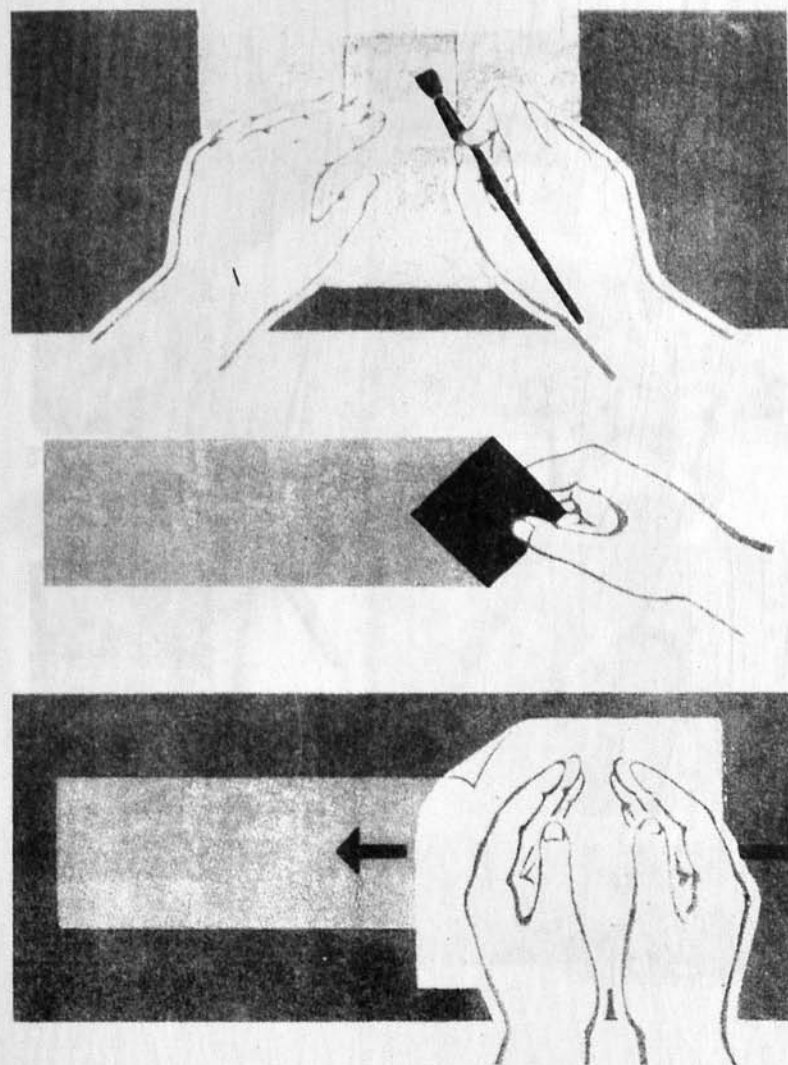
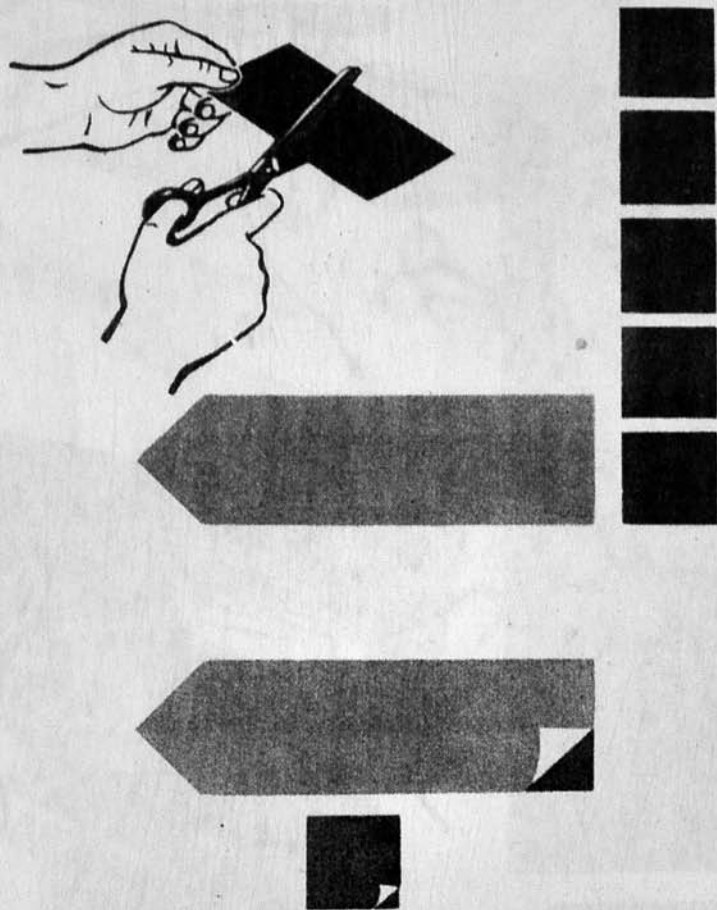
Şəkil 27

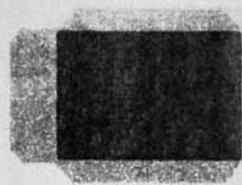
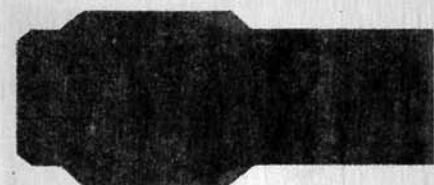
§ 4 ŞƏKİL ÜZRƏ ƏMƏLİ İŞLƏRİN APARILMASI QAYDALARI

Kağazın kəsilməsi, ölçülməsi, hissələrə bölünməsi, külgüyə görə nişanlanması, yapışdırılması. Əşyanın hazırlanmasında istifadə olunan alət və tərtibatlar.

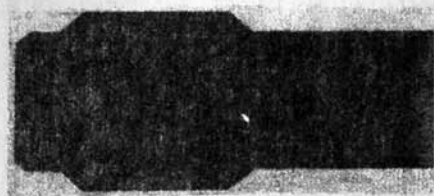

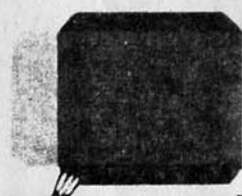

4

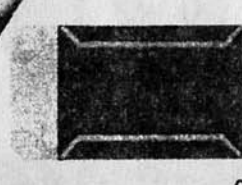
1

5

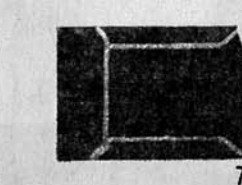
2

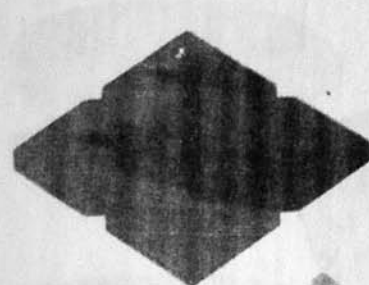
6

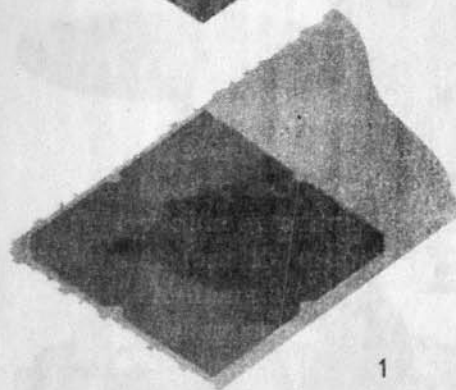
3

7

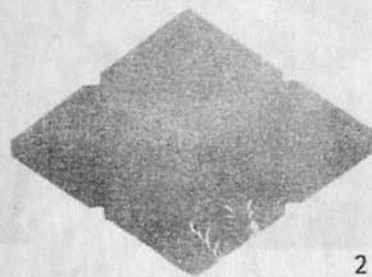
3

1

4

2

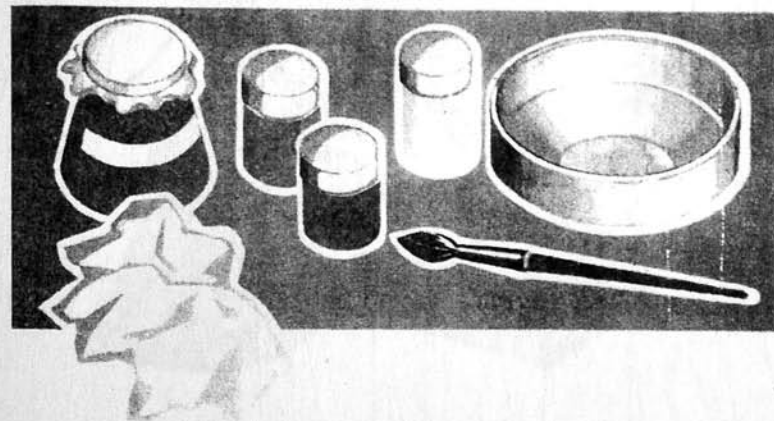
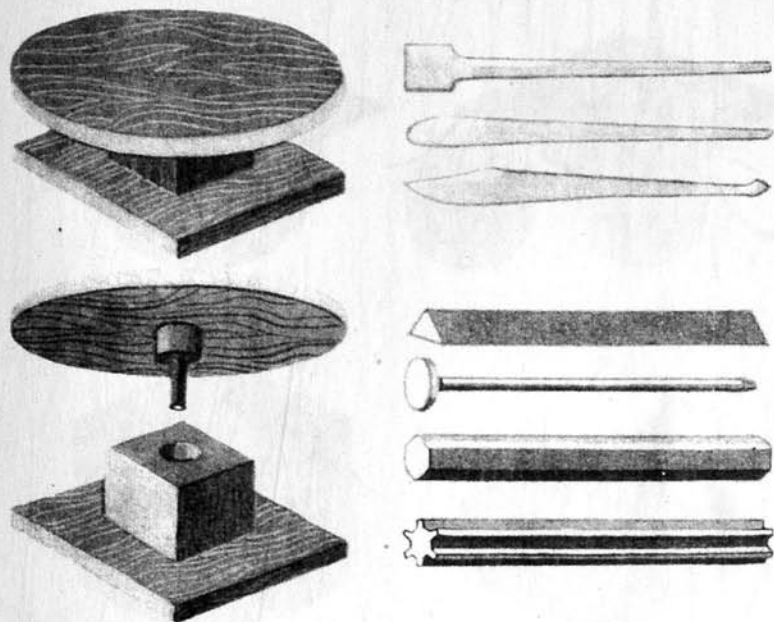

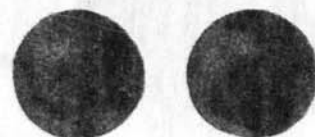
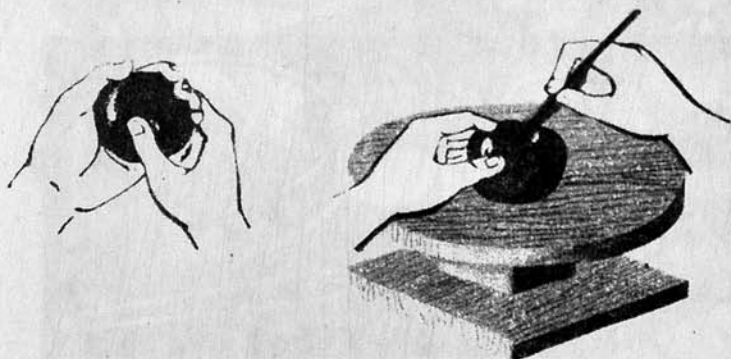
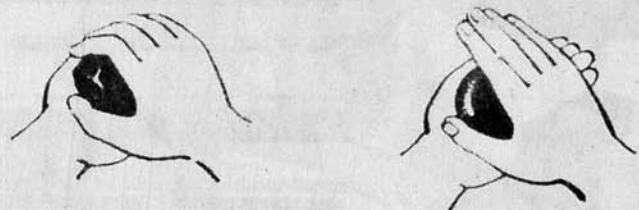
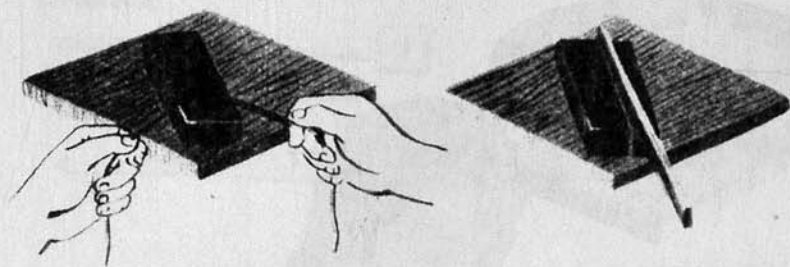
5

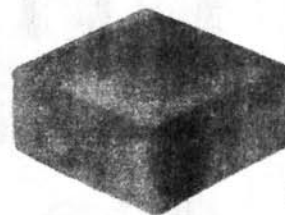
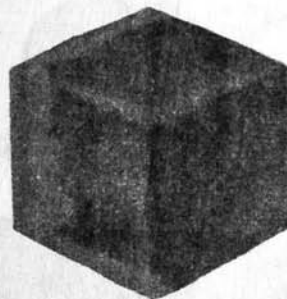
6

Plastilin və gillə işin təşkili. Gəlinciyin və müxtəlif modellərin hazırlanmasında istifadə olunan alət və tərtibatlar.

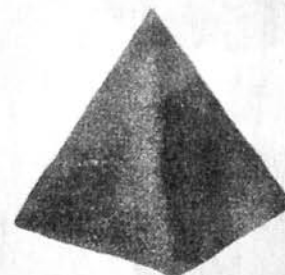
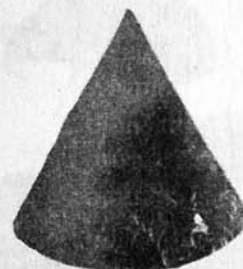

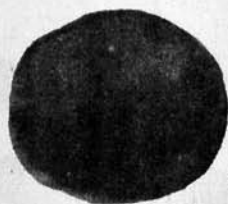
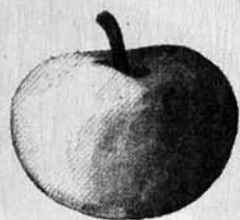
1

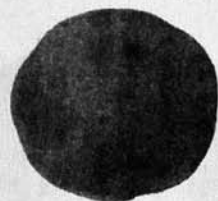
2

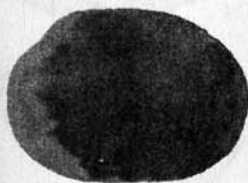
3

1

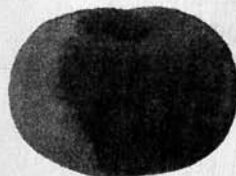
1

2

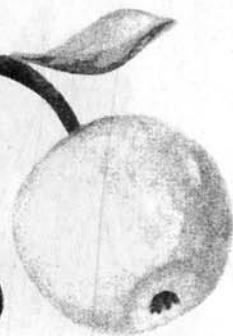
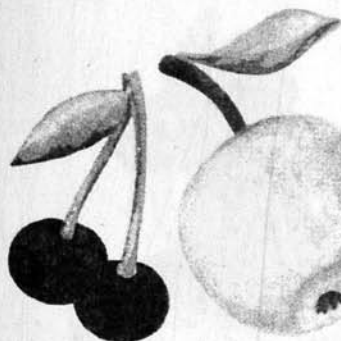
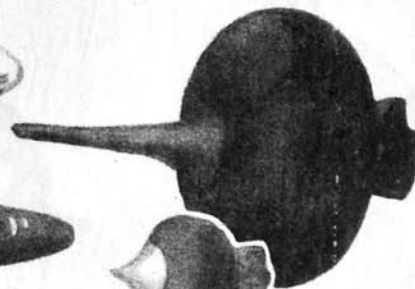
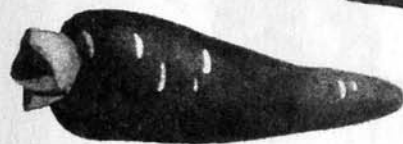
2

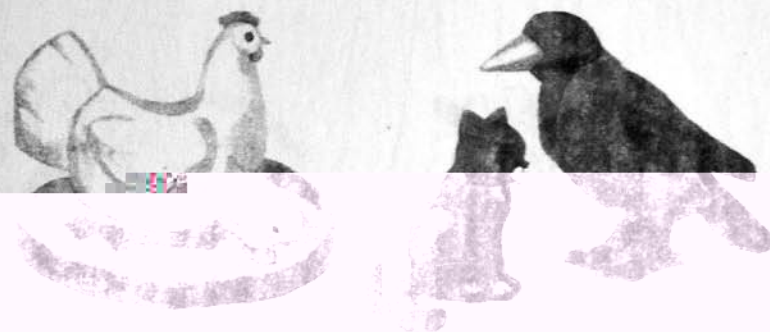
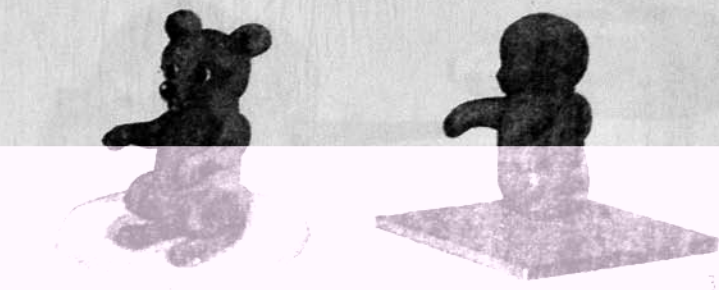

3

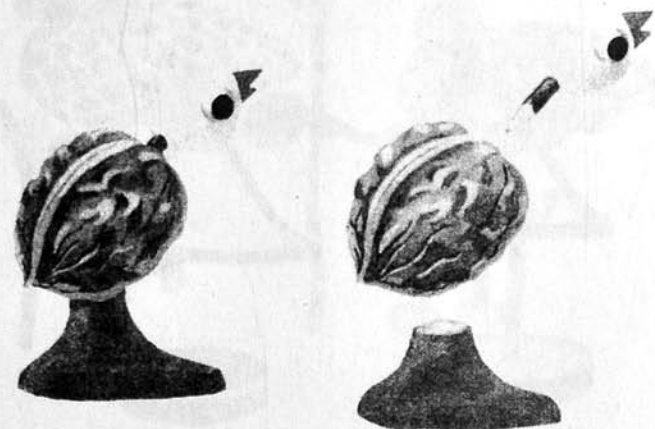
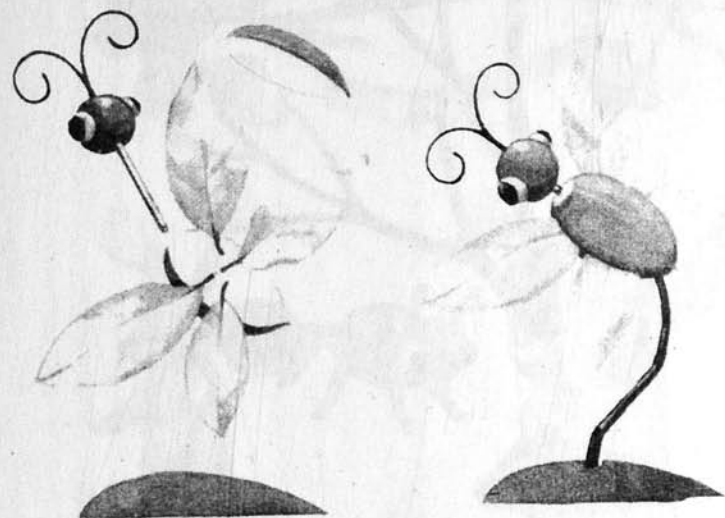
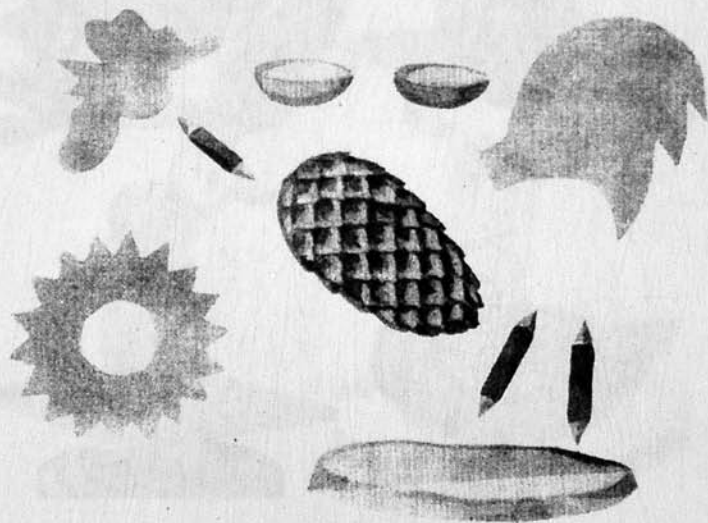

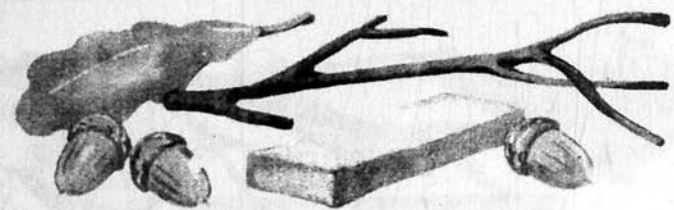
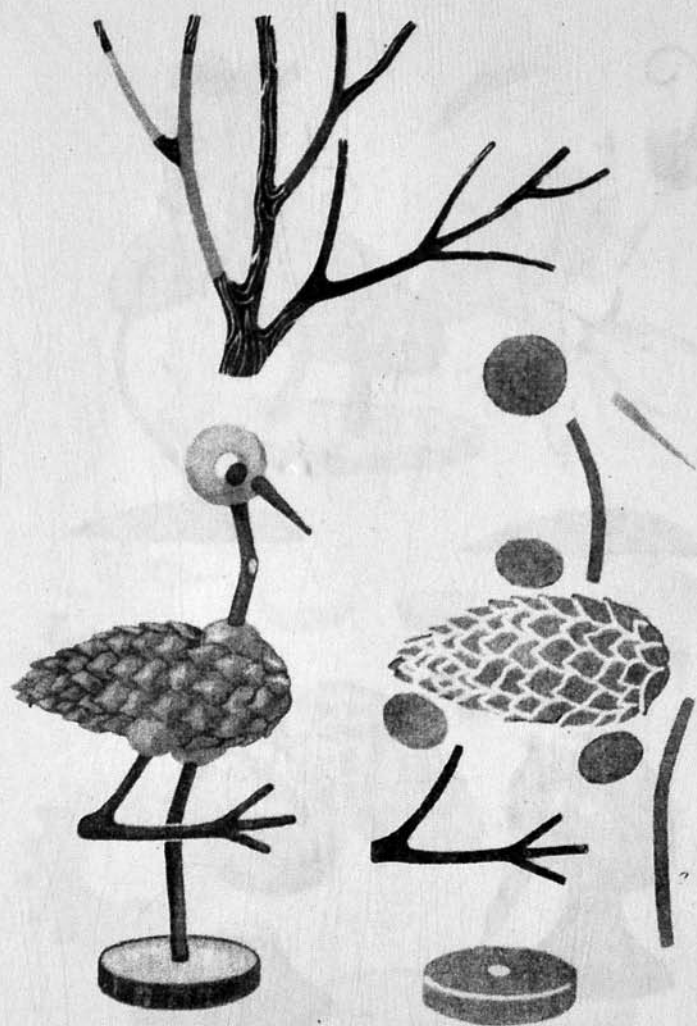
3

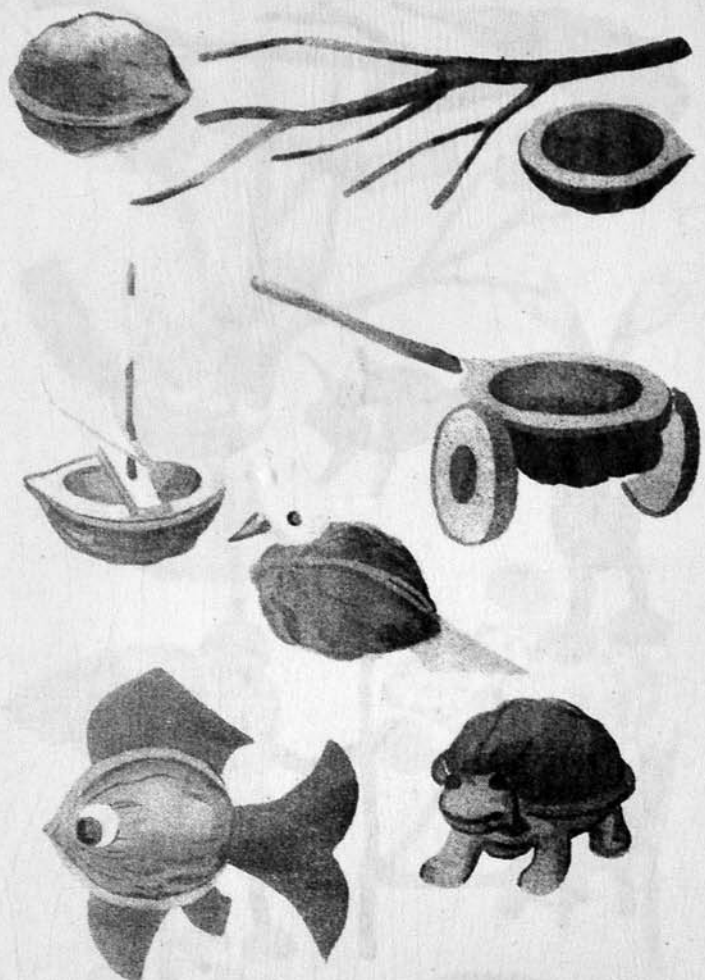

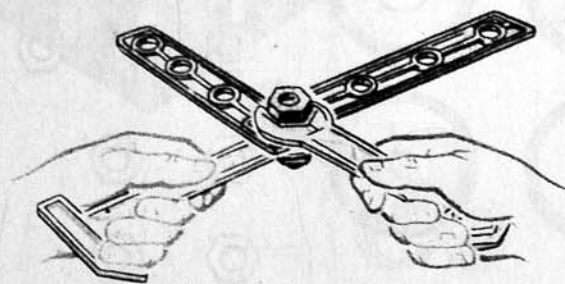
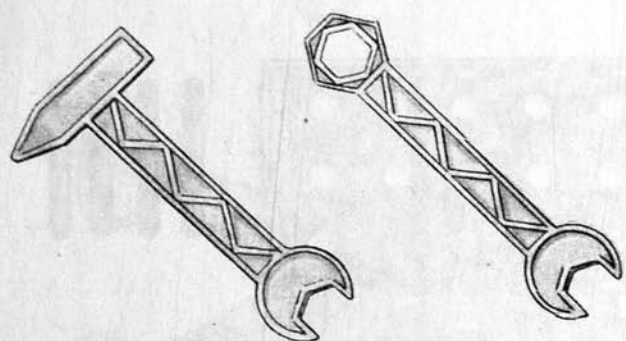
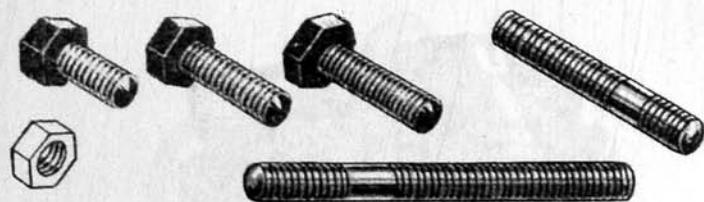
Təbiət materiallarından istifadə edərək şüvenirlərin
düzəldilməsi.

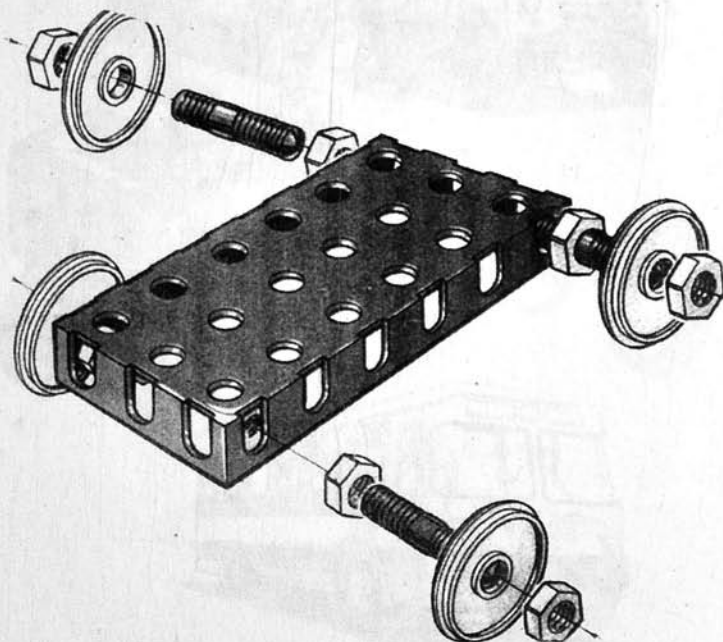
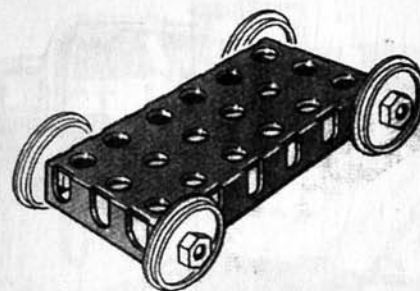
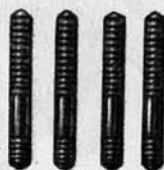
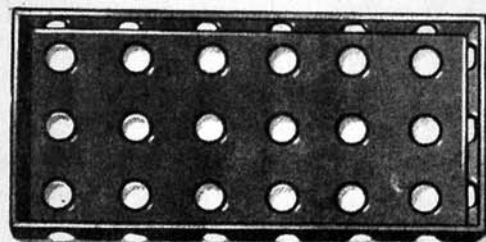

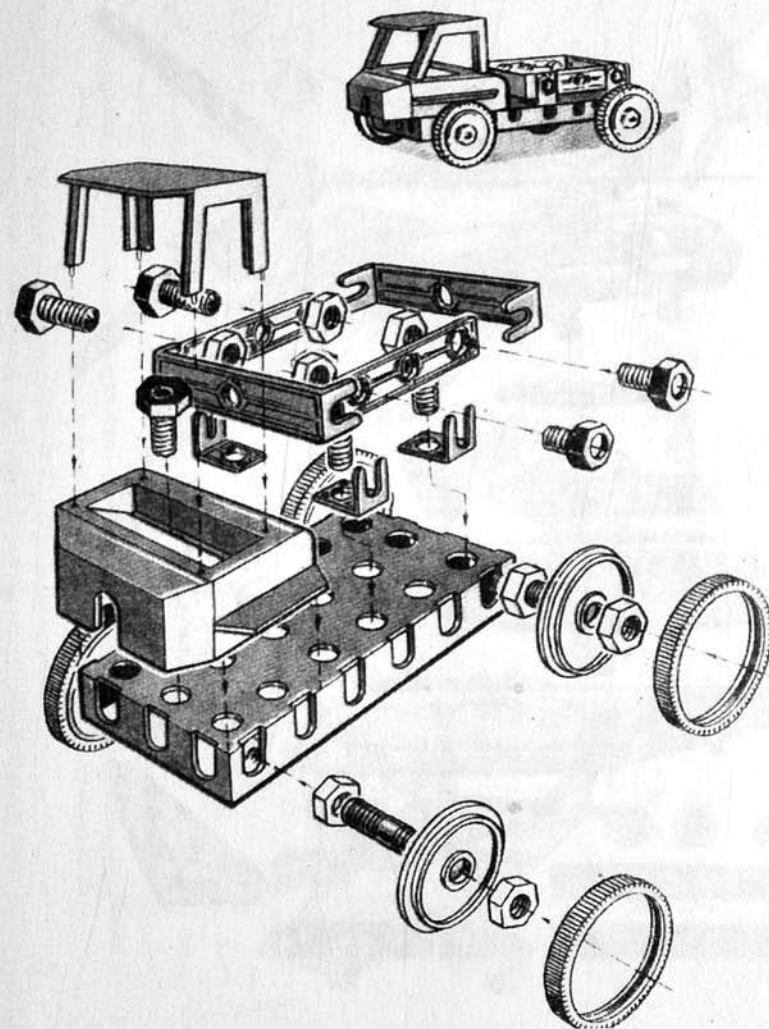
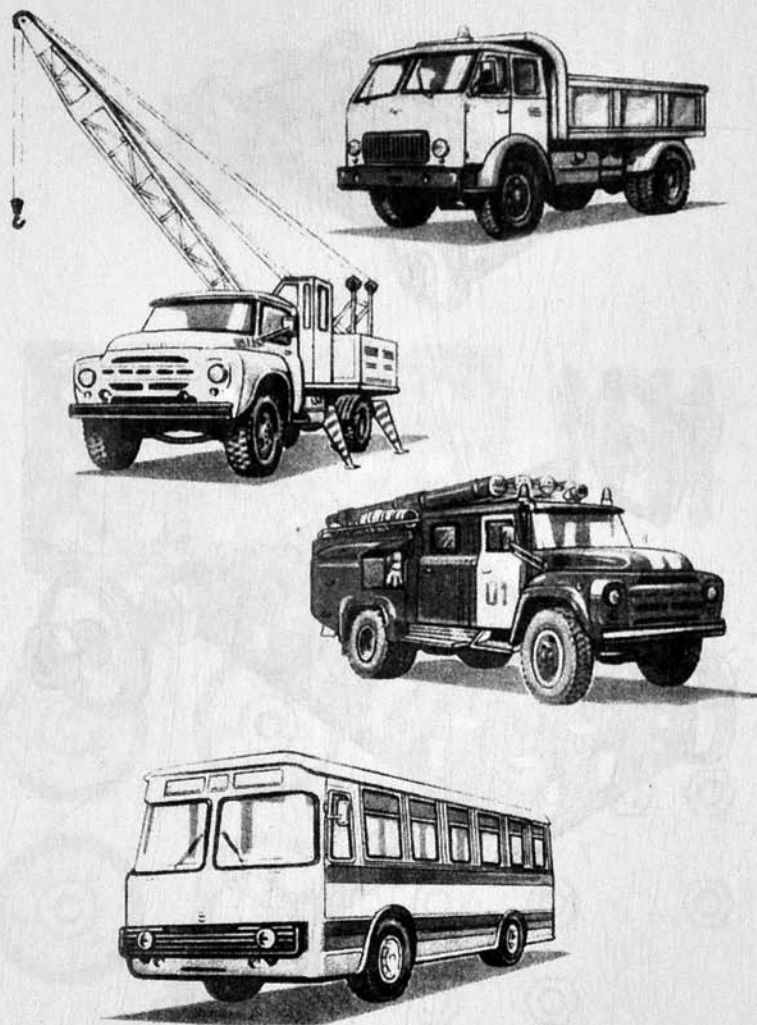

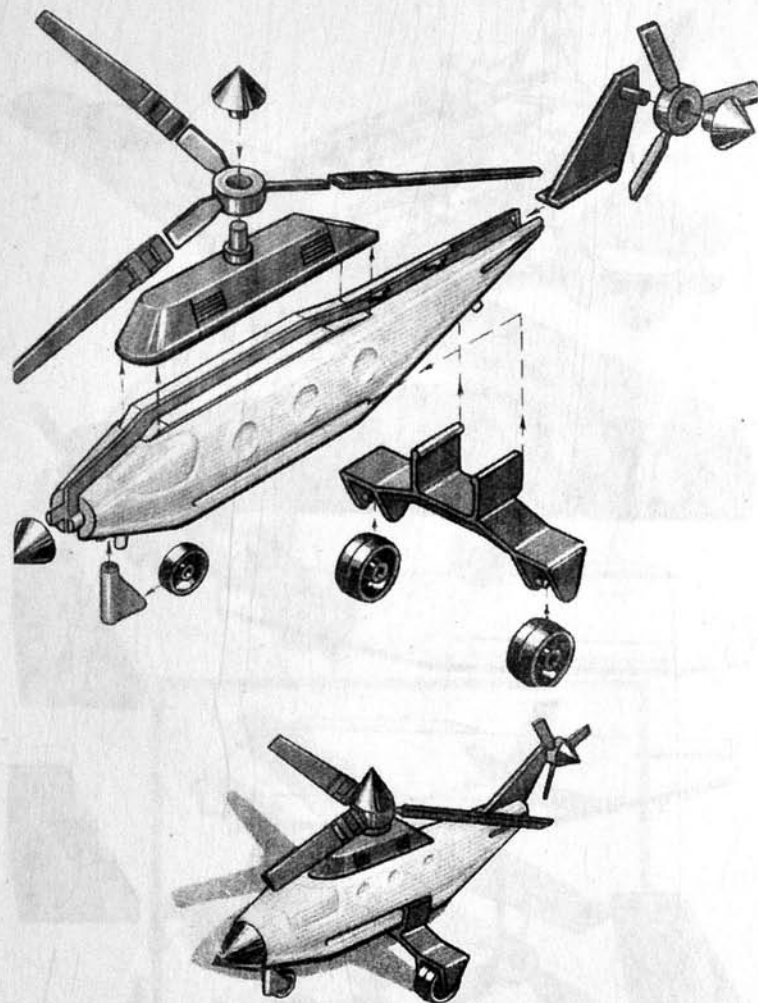
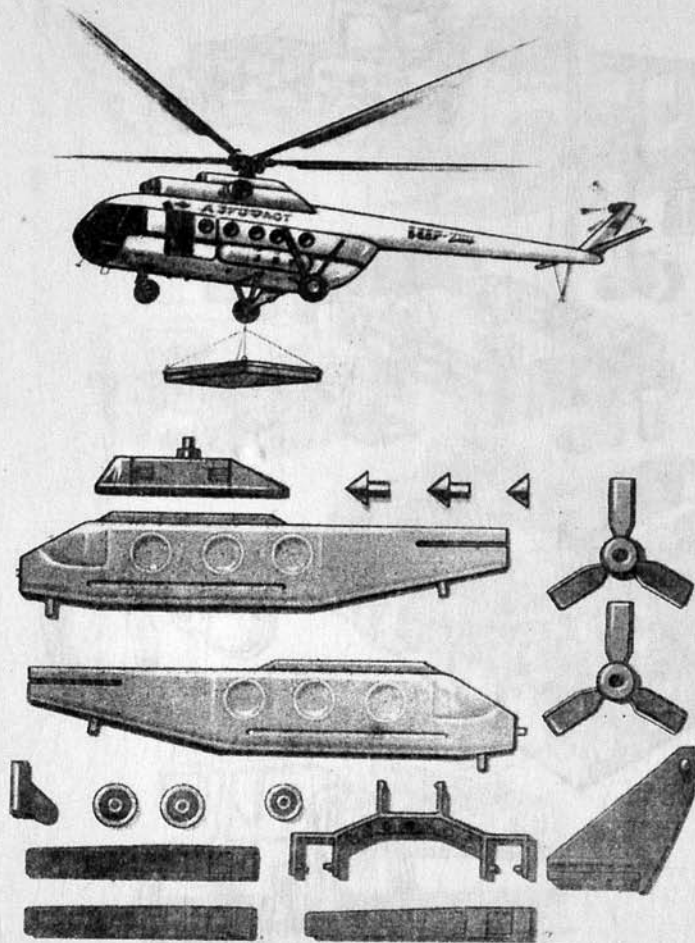

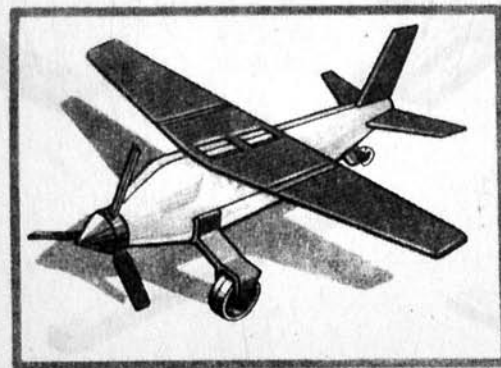
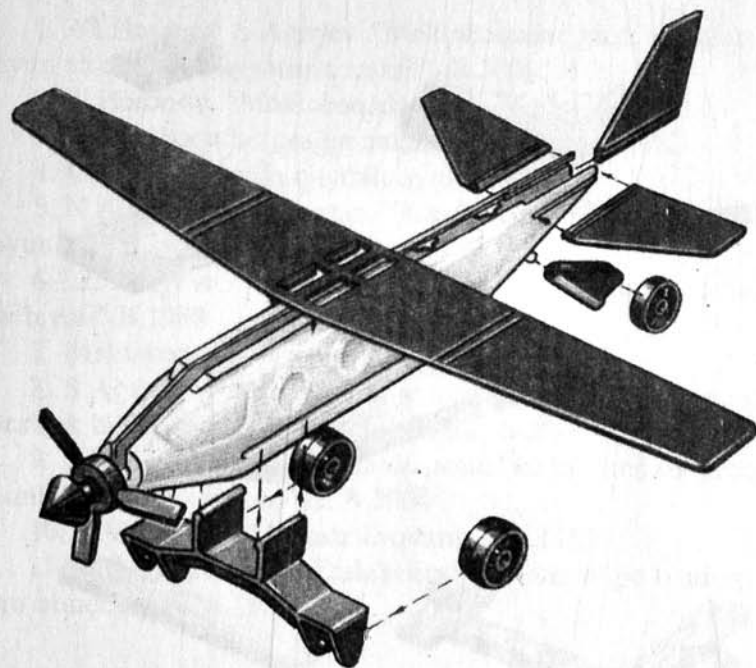
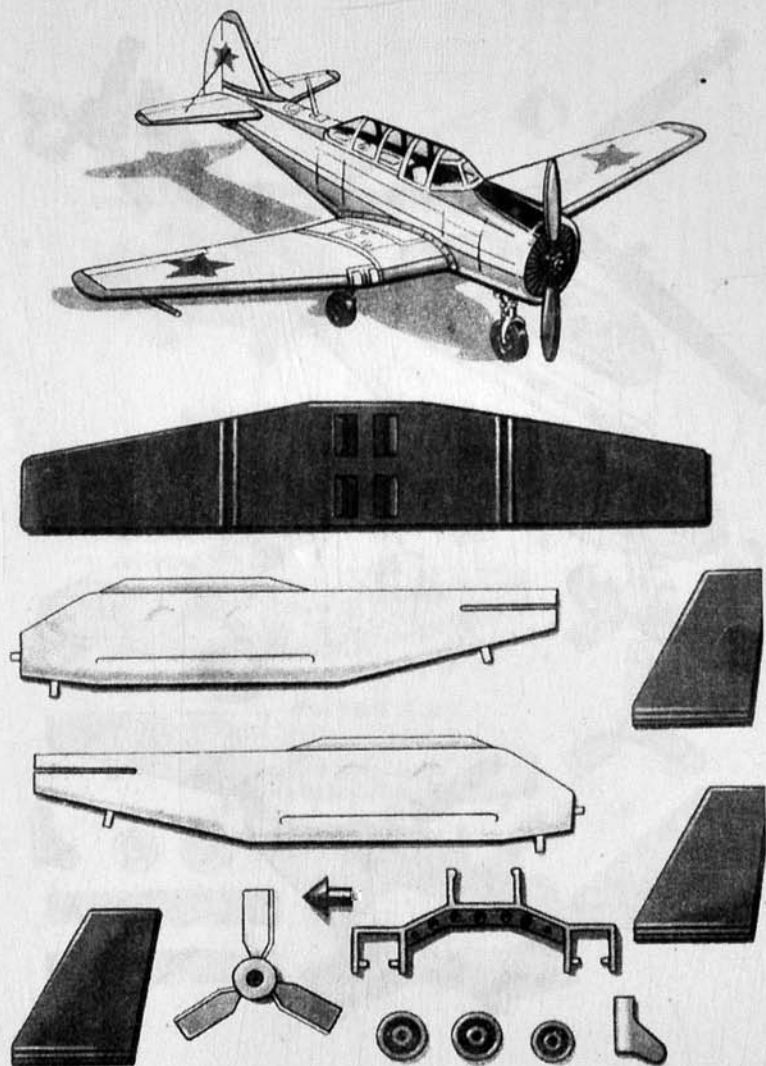
Texniki quraşdırma işləri üçün alət və detallar. Texniki modellər.

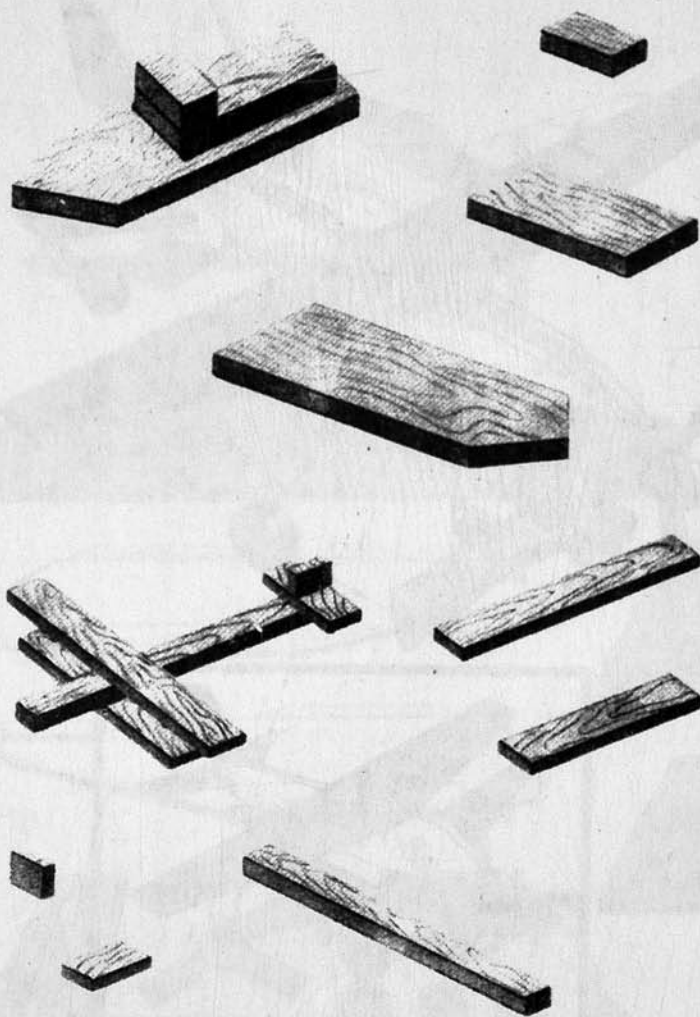

Oducaqdan modellərin hazırlanması.

ƏDƏBİYYAT

1. M.Həsənov Ş.Ağayev "Məktəbəqədər yaşlı uşaqların oyun və əmək fəaliyyətinin təşkili". B.2001.
2. A.Həsənov. "Məktəbəqədər pedaqogika" B.2000
3. "Məktəbəqədər uşağın əməkdə tərbiyəsi" B.1983
4. Uşaq bağçasında qaydalı oyunlar.
5. N.Ağayev, S.Hüseynov "Azərbaycan uşaq mütəhərrik oyunları" B.1989
6. Z.Vəliyeva. "Məktəbəqədər yaşlı uşaqların əmək tərbiyəsi" B.1988
7. Məktəbəqədər pedaqojika B.1964
8. Ş.Ağayev. İbtidai siniflərdə əmək təlimindən nəzəri və praktik biliklərin verilməsi metodikası. B.2002.
9. Ş.Ağayev.İbtidai siniflərdə əmək hazırlığından proqramlaşdırılmış yoxlamalar. B.2004
10. Z.V.Liştvan. "Konstruirovaniye" M.1981
11. V.Q.Maşinistov. "Didaktičeskiy material po trudovomu obuçeniyu" M.1988

M Ü N D Ə R İ C A T

Giriş.....	3
§ 1. Quraşdırma işləri və onun mahiyyəti.....	5
§ 2. Detallarla quraşdırma.....	11
§ 3. Kağız və tamamlayıcı materiallarla quraşdırma.....	36
§ 4. Şəkil üzrə əməli işlərin aparılması qaydaları.....	49

Şahrza Oğul oğlu Ağayev

MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARIN QURAŞDIRMA İŞLƏRİNİN TƏŞKİLİ METODİKASI

(Metodik vəsait)

Çapa imzalanmışdır 21.04.2005

Kağız formatı 60x84 1/16

Fiziki çap vərəqi 5 Tiraj 500

“Nasir” nəşriyyatı

Ünvan: 3 m/r dairəsi A.Məhərrəmov 17

Tel: 431 11 00

Mob: (050) 314 09 37

